

စင်စစ်သဘာဝ
 သာသနာ့စာအုပ်
 စီမံကိန်းရေးဆွဲခြင်း

องค์ความรู้ด้าน
ประเพณี พิธีกรรม
ความเชื่อ

คำนำ

หนังสือองค์ความรู้ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อในเครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมภาคเหนือเล่มนี้ เกิดจากการรวบรวมองค์ความรู้จากโครงการต่างๆ ในเครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมภาคเหนือ โดยการสนับสนุนของแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ สสส. เพื่อให้แต่ละพื้นที่นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการทำงานสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาของตนเอง และใช้เป็นเครื่องมือสำหรับสื่อสารกับคนในชุมชนและสังคมต่อไป จัดพิมพ์เป็น ๔ ชุด องค์ความรู้ ได้แก่ ชุดที่ ๑ องค์ความรู้ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ชุดที่ ๒ องค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ชุดที่ ๓ องค์ความรู้ด้านศิลปหัตถกรรม และชุดที่ ๔ องค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมและประเพณีไทใหญ่

ในหนังสือองค์ความรู้ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อนี้ ประกอบด้วย ๔ องค์ความรู้ คือ

องค์ความรู้เรื่องพิธีกรรมเดบอทุ่ จากโครงการเดบอทุ่แหล่งภูมิปัญญาชนเผ่าปกาเกอะญอ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ และ**องค์ความรู้เรื่องพิธีกรรมการมัดมือ** จากโครงการโครงการมัดมือมัดใจ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ ทั้ง ๒ เรื่องนี้เป็นพิธีกรรมความเชื่อของชาวปกาเกอะญอที่ได้ทำการรวบรวมค้นคว้าข้อมูลจากผู้เฒ่าผู้แก่ ศึกษาจากเอกสาร และเว็บไซต์ต่างๆ รวมไปถึงนำเสนอบทเรียนการรื้อฟื้นพิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิมมาใช้เป็นเครื่องมือในการทำงานสร้างความเข้มแข็งให้กับเยาวชนและคนในชุมชน

องค์ความรู้เรื่องพิธีกรรมการกินอ้อผญา จากโครงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้านสารสุขสู่เด็กและเยาวชน วัดเจดีย์แม่ครัว จ.เชียงใหม่ โดยบันทึกผ่านประสบการณ์การเรียนรู้และการทำงานของพระครูสมุห์วิเชียร คุณธมโม วัดเจดีย์แม่ครัว

และนิทานเรื่องแม่กาเผือก เป็นตัวอยากรนำเอาชาดกเรื่องแม่กาเผือก (พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์) มาทำการปรับประยุกต์เป็นแบบฝึกอ่านเพิ่มเติมภาษาไทยเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยคณะครูผู้สอนภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ภายใต้การให้คำแนะนำจากคณะครูฝ่ายวิชาการศูนย์พัฒนาคุณภาพการศึกษาสหมิตรวิทยา ตำบลแม่สาว เพื่อกระตุ้นความสนใจใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักเรียน และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนภาษาไทยที่บูรณาการคุณธรรมและทัศนศิลป์ไปพร้อมๆกัน

ทางคณะผู้จัดทำจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือองค์ความรู้ด้านประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อเล่มนี้ คงเป็นประโยชน์แก่เยาวชน คนในชุมชน และบุคคลทั่วไปที่สนใจศึกษาเรียนรู้องค์ความรู้ภูมิปัญญาต่างๆ จากหนังสือเล่มนี้

คณะผู้จัดทำ

โฮงเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา
เครือข่ายสื่อศิลปวัฒนธรรมภาคเหนือ

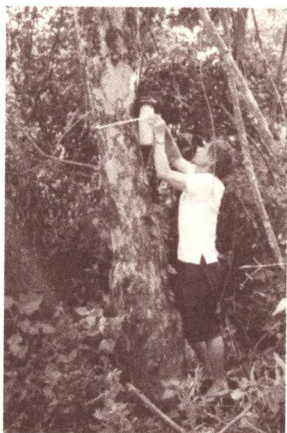
สารบัญ

องค์ความรู้เรื่องพิธีกรรมเตปอหู่	๗
องค์ความรู้เรื่องพิธีกรรมการมัดมือ	๑๗
องค์ความรู้เรื่องพิธีกรรมการกินอ้อผญา	๒๘
นิทานเรื่องแม่กาเผือก	๓๕
ภาคผนวก	๔๔

องค์ความรู้เรื่อง พิธีกรรมเดปอญ

จากโครงการเดปอญแหล่งภูมิปัญญาชนเผ่าปกากะญอ

อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

ปกากะเอยอ เป็นกลุ่มพี่น้องชาติพันธุ์ที่อยู่บนพื้นที่สูงที่มีวิถีชีวิตสอดคล้องและสอดคล้องกับธรรมชาติ โดยมีภูมิปัญญาอันงดงามที่สั่งสม สั่งสอน และสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อรับใช้ตัวตน ชุมชน และสังคม รวบรวมว่าบรรพบุรุษปกากะเอยอมองเห็นถึงเหตุการณ์ในอนาคตที่จะเกิดความเปลี่ยนแปลงจนเกิดเป็นปัญหาของสังคมด้านต่าง ๆ

ภูมิปัญญาของปกากะเอยอ มีอยู่มากมายที่มีความเชื่อมโยง สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวโดยมีคนเป็นจุดศูนย์กลางในการเชื่อมโยงคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ สร้างความสอดคล้องและสมดุลในสังคม เป็นความงดงามตามวิถีที่ก่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนในชุมชน ในกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะเอยอมีพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่สืบทอดกันมานานของพี่น้องปกากะเอยอที่เรียกว่า “เดปอหู่” ซึ่งถ้าหากไม่ได้รับการอนุรักษ์ และสืบทอดก็จะค่อยๆ เลือนหายไป

พิธีกรรมเดปอหู่

เดปอหู่เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดของชนเผ่าปกากะเอยอที่เมื่อฝ่ายหญิงครบกำหนดคลอดก็จะทำคลอดกันเองในชุมชนโดยหมอตำแย เมื่อเด็กเกิดมาแล้วผู้ที่เป็นพ่อจะนำเอาด้ายผูกกับสายรกเป็นสองช่วง ช่วงแรกผูกห่างจากท้องเด็กประมาณหนึ่งนิ้ว ช่วงที่สองผูกห่างจากท้องเด็กราวสามนิ้ว จากนั้นพ่อของเด็กจะตัดรกเด็กด้วยสะเกิเตอ (เปลือกไม้ไผ่ลักษณะคล้ายดอกมีความคม) โดยใช้ถ่านฟืนรองพื้นเพื่อกันสั่นในการตัด เหตุที่ใช้เปลือกไม้ไผ่นั้นเพราะป้องกันบาดทะยัก

หลังจากนั้นนารกของเด็กใส่ในกระบอกไม้ไผ่ปิดปากกระบอกไม้ไผ่ด้วยเศษผ้าของผู้เป็นแม่ แล้วผู้เป็นพ่อจะนำไปมัดติดกับต้นไม้เพื่อให้ขวัญของเด็กอยู่กับต้นไม้ต้นนั้น โดยขณะที่มัดก็บอกด้วยว่า “ขอให้อยู่ดีมีสุข” กรณีที่เด็กเกิดกลางคืนพ่อก็นำเอาไปมัดในตอนรุ่งเช้าโดยมีความหมายว่าลูกจะได้เป็นคนที่ยืนต้นแต่เช้า โดยต้นไม้ที่จะสามารถนำไปมัดได้นั้นมีหลักเกณฑ์ว่าจะต้องเป็นต้นไม้ที่มีลักษณะที่อุดมสมบูรณ์แข็งแรง มีดอกมีผลที่คนและสัตว์สามารถรับประทานได้ หมายถึงให้ลูกมีความอุดมสมบูรณ์เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ในขณะที่ทำพิธีผู้เป็นพ่อจะอธิษฐานขอให้ลูกเติบโตแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เปียดเปียน และเรียกต้นไม้ต้นนั้นว่า “เดปอทุ” ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นต้นไม้แห่งชีวิตของเด็กคนนั้น

หลังจากนั้นสามวันผู้เป็นพ่อจะเดินทางไปที่ต้น “เดปอทุ” อีกครั้งเพื่อปากกระบอกไม้ไผ่ให้ตกลงมา แต่มีข้อแม้ว่าจะต้องปาด้วยมือซ้ายเท่านั้น หลังจากนั้นจึงเดินทางกลับบ้านโดยไม่เหลียวกลับไปมอง ในขณะที่เดินอยู่ระหว่างทางจะหักไม้กลับมาบ้านด้วย กรณีที่เป็นลูกผู้ชายจะเอากิ่งไม้แหยเข้าไปที่คอกหมู โดยเชื่อว่าลูกชายเวลาโตขึ้นมาจะได้มีวิชาความรู้แบบลูกผู้ชาย เข้าป่าล่าสัตว์เลี้ยงครอบครัวได้ ส่วนกรณีที่เป็นลูกผู้หญิงจะเอากิ่งไม้แหยไปที่ครกกระต๋อง โดยเชื่อว่าลูกผู้หญิงเวลาเติบโตขึ้นมาจะได้มีวิชาความรู้แบบลูกผู้หญิง เป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี โดยไม้ที่นำไปแหยที่คอกหมูหรือครกกระต๋องแล้วนั้นจะนำไปเหน็บไว้ที่ใต้ชายคา เมื่อกลับมาถึงบ้านผู้เป็นพ่อก็จะมีการผูกข้อมือให้กับลูกเพื่อเป็นการเรียกขวัญ เพื่อที่ขวัญของทารกที่อยู่กับต้นไม้ต้นนั้นจะได้กลับคืนมาอยู่กับเจ้าตัวที่บ้าน โดยเรียกการผูกข้อมือนี้นี้ว่า “กี้ เบล จี้”

ต้นไม้ที่ผ่านพิธีกรรมเดปอทุแล้ว คนในชุมชนจะไม่ตัดต้นไม้เดปอทุโดยเคารพสิทธิของคนผู้นั้น ด้วยเกรงว่าจะเกิดความเจ็บป่วยต่อเจ้าของต้นไม้ต้นนั้น หากเกิดการตัดต้นไม้เดปอทุโดยที่รู้หรือไม่ว่าตามจะถูกปรับหรือชดใช้คืนด้วยไก่ ๑ คู่ เหล้า ๑ ขวด เพื่อเป็นเครื่องเซ่นหรือเรียกขวัญให้กับเจ้าของต้นไม้

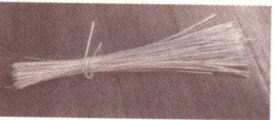
คุณค่า/ความหมายของพิธีกรรมเดปอทุ

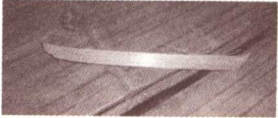

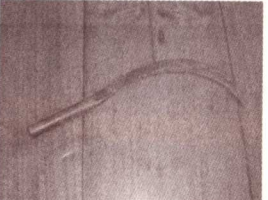
นับว่าเดปอทุเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษอันจะทำให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไปด้วย เป็นกุศโลบายสำหรับการรักษาป่า รักษาธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงเรา ในขณะที่มีการเกิดของเด็กเปรียบเสมือนว่าเมื่อเด็กเกิดมาหนึ่งคนก็ได้รับการต้นไม้หนึ่งต้น ต้นไม้ที่เลือกต้องมีลูกมีผล เพื่อให้เรามีกินมีใช้ในอนาคต มีความเจริญงอกงามในหน้าที่การงาน ให้เจ้าของต้นไม้สมบูรณ์ แข็งแรง ปราศจากโรคภัย เหมือนต้นไม้ที่เลือก

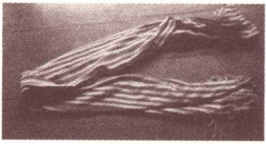

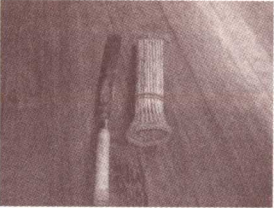

ถือเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า เรียกว่าเป็นการปลูกป่า ในใจคนอย่างตรงตามวิถีปกาเกอะญอ ดังคำสอนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษว่า “อ่อที เก่อตอที อ่อก้อ เก่อตอก่อ” แปลความว่า เมื่อเราใช้น้ำ เราต้องรักษา น้ำ เมื่อเราอยู่กินกับป่าเราต้องรักษาป่า เป็นคำสอนที่ถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างยั่งยืน

วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้และความหมาย

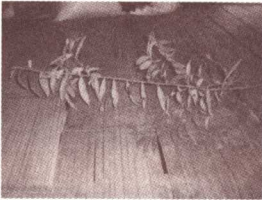

อุปกรณ์ที่ใช้แต่ละอย่างเป็นกุศโลบายที่นำเอาอุปกรณ์ของใช้ในชีวิตประจำวันมาสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้เป็นแม่ของเด็กไม้ให้เกิดการวิตกหวาดกลัว

ภาพ	การใช้และความหมาย
	กระบอกไม้ไผ่ ใช้ใส่สายสะดือของเด็ก (บางคนใช้ขวดพลาสติกซึ่งไม่ควรใช้ขวดพลาสติก เพราะ เดปอทุ แปลมาจาก เด = สะดือ ปอ = กระบอกไม้ไผ่ ทุ = ต้นไม้)
	ตอก/เชือก/เศษผ้า ใช้ผูกกระบอกไม้ไผ่กับต้นไม้

ภาพ	การใช้และความหมาย
	<p>ผ้าปิดฝากระบอกลอก (เชชู) เสื้อของแม่ ใช้ปิดฝากระบอกลอกไม้ไผ่ ปัจจุบันใช้ผ้าอะไรก็ได้</p>
	<p>เสือกีเต๋อเบะ (เปลือกไม้ไผ่) ใช้ในการตัดสายสะดือของเด็ก</p>
	<p>ก๋วย (ตะกร้า) ใช้วางใกล้กับแม่และเด็ก เพื่อป้องกันภัย เพราะเชื่อว่าก๋วยมีตาเยอะจะทำให้ภูติผีปีศาจจงในการนับตาของก๋วย จึงไม่สามารถมารังควานได้</p>
	<p>แห ใช้วางใกล้กับแม่และเด็ก เพื่อป้องกันภัย เพราะเชื่อว่าแหมีตาเยอะจะทำให้ภูติผีปีศาจจงในการนับตาของแห จึงไม่สามารถมารังควานได้</p>
	<p>ฮอก (อุปกรณ์ในการแบกของ มีลักษณะคล้ายตะขอ) ใช้วางใกล้กับแม่และเด็ก เชื่อว่าเอาไว้ยึดเหนี่ยวตัวเด็กไม่ให้ผีมาเอาเด็กไป</p>
	<p>เคียว ใช้วางใกล้กับแม่และเด็ก เชื่อว่าเอาไว้เกี่ยวคอดีทำให้ผีกลัว</p>

ภาพ	การใช้และความหมาย
	<p>กระสอบข้าว (ข้าวเปลือก) เพื่อให้แม่พึ่งเวลาอยู่ไฟ ปัจจุบันใช้ทุกอย่างที่พึ่งได้</p>
	<p>ผ้าห่มสีแดง เอาไว้ให้แม่จับเวลาตลอดเหตุที่ใช้ผ้าแดงเพราะสมัยก่อนชาวบ้านส่วนใหญ่ทอแต่ผ้าสีแดง ปัจจุบันนี้ใช้ผ้าอะไรก็ได้ ที่แม่ก็สามารถจับได้</p>
	<p>ไม้ไผ่ เอาไว้ป้องกันเพื่อไม่ให้แม่ตกไปในเตาไฟเวลาอยู่ไฟ</p>
	<p>น้ำร้อน เอาไว้ต้ม และอาบน้ำให้ลูก</p>
	<p>มีด เอาไว้ปอกเปลือกเสือกเต๋อ(ผิวไม้ไผ่)</p>
	<p>ต้นไม้ (ต้นที่จะนำสะดือไปผูกต้องขึ้นตามธรรมชาติ) ต้นที่มีผลคนและสัตว์กินได้</p>

ภาพ	การใช้และความหมาย
	<p>ปูเลย เอาไว้กินเพื่อเพิ่มน้ำมันและ ละลายก้อนเลือด</p>
	<p>พิน ก่อไฟ</p>
	<p>ถ่าน เอาไว้ขีดที่รอยปวดของสะดือเพื่อฆ่าเชื้อ</p>
	<p>หมาก ใช้ห้ามเลือด</p>
	<p>ขนไก่ ใช้แทนสำลี</p>
	<p>กะละมัง อาบน้ำลูก</p>
	<p>กาน้ำ ต้มน้ำอาบ</p>
	<p>หิน ๑. ให้เด็กอายุยืนยาวเหมือนก้อนหิน (เอาวางใกล้กับแห, กว๋ย ตอนที่เด็กคลอด) ๒. ใช้ปากกระบอกไม้ไผ่</p>

ภาพ	การใช้และความหมาย
	<p>กิ่งไม้ ใช้ปลุกฝังให้ลูกสูบทาหน้าที โดยหลังจากที่มัดเตปอเสร็จแล้ว ก็หักกิ่งไม้แล้วนำกลับมาที่บ้าน หากลูกเป็นผู้หญิงก็จะนำไปแหยในครกกระเดื่อง หรือว่าคอกหมู เพราะว่าเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ส่วนลูกผู้ชายจะแหยในคอกหมูเพื่อบ่งบอกถึงการเป็นผู้นำครอบครัว แล้วนำมาเหน็บไว้บนซื่อ</p>
	<p>เซอะ (ครกกระเดื่อง)</p>
	<p>คอกหมู</p>
	<p>ซื่อ</p>

การนำคุณค่าของพิธีกรรมเดปอทุ่งสู่การปฏิบัติ

การทำโครงการอนุรักษ์ สืบทอด ภูมิปัญญาเดปอ นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์หรือสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่า ความหมายของภูมิปัญญาตนเอง สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวปกากะญอที่ผูกพันกับป่า จนเกิดการพูดคุย ปรึกษาหารือ และหาแนวทางในการออกกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ และดูแลรักษาป่าร่วมกัน

สร้างความภาคภูมิใจในวิถีดั้งเดิมให้กับเยาวชน

จากการที่กลุ่มเยาวชนต้องลงเก็บข้อมูล สอบถามจากคนเฒ่าคนแก่ ทำให้เข้าใจในภูมิปัญญาของตนเองมากขึ้น มีการสืบค้นต้นเดปอของแต่ละคน และทำป้ายชื่อติดต้นเดปอนั้นไว้ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและผูกพันกับต้นเดปอของตนเอง

การปรับประยุกต์ให้เข้ากับวิถีปัจจุบัน

หลังจากที่ทำโครงการอนุรักษ์ สืบทอด ภูมิปัญญาเดปอ ได้มีการนำสายสะดือกลับมาจากโรงพยาบาลเพื่อทำพิธีกรรมเดปอทุ่ง ในปัจจุบันเมื่อคนในชุมชนมีการตั้งท้องจะไปฝากท้องที่โรงพยาบาลและดูแลจนถึงการไปคลอดที่โรงพยาบาล แต่หากไม่ทันจริงๆก็คลอดที่บ้าน เพราะยังมีหมอตำแยอยู่ เมื่อไปคลอดที่โรงพยาบาลจะมีการขอสายสะดือกับเจ้าหน้าที่ผู้ทำคลอด เพื่อที่จะนำไปทำพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดของปกากะญอ

การนำเรื่องเดปอทุ่ง มาใช้วางแผนเรื่องการจัดการป่า

คณะทำงานได้พูดคุยเกี่ยวกับการแบ่งหน้าที่ของป่าในชุมชน กับเด็ก/เยาวชน ประชาชนชาวบ้าน พ่อบ้านแม่บ้าน โดยแบ่งหน้าที่ของป่าออกเป็น ป่าใช้สอย ป่าต้นน้ำ ป่าความเชื่อ ป่าเดปอ ดังนี้

- ป่าอนุรักษ์ เป็นพื้นที่ป่าที่ชุมชนสงวนไว้เพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ ห้ามบุคคลใดเข้าไปหาประโยชน์อย่างเด็ดขาด
- ป่าใช้สอย เป็นพื้นที่ป่าที่ชุมชนแบ่งพื้นที่ไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในการใช้สอยต่างๆ เช่น การนำไม้ไปทำฟืน การนำไม้ไปสร้างบ้าน เป็นต้น

- **ป่าที่ทำกิน** เป็นพื้นที่ป่าที่ชุมชนแบ่งพื้นที่ไว้ทำกินตามระบบการผลิตของชาวบ้าน โดยการผลิตแบบเดิมนั้น คือ การปลูกข้าวแบบไร่หมุนเวียน แต่ระยะหลังมามีการผลิตตามระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นมาคือ การปลูกข้าวโพด

- **ป่าเตปอ** เป็นพื้นที่ป่าผืนใหม่ที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการอนุรักษ์ สืบทอด ภูมิปัญญา เตปอ โดยได้มีการพูดคุยกันถึงการหาพื้นที่ในการจัดทำเป็นป่าเตปอ ซึ่งส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันที่จะเลือกเอาพื้นที่ท้ายหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ป่าเตปอของชุมชน แต่ก็มี การตั้งคำถามว่า ถ้ามีการนำเอาข้างกลับ มาที่หมู่บ้านจะสามารถนำไปล่ลามไว้ที่ป่าเตปอได้หรือไม่ โดยจะนำเข้าสู่ที่ ประชุมของหมู่บ้านอีกครั้ง

การออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่า

หลังจากรื้อฟื้นภูมิปัญญาเตปอที่ ชุมชนได้ร่วมกันตั้งกฎในการใช้ ประโยชน์จากป่าขึ้นมาใหม่ โดยจะมีการนำเข้าสู่ที่ประชุมเพื่อลงประชามติ ต่อไป ดังนี้

๑.ห้ามตัดไม้ในเขตป่าอนุรักษ์โดยเด็ดขาด หากมีการฝ่าฝืนปรับต้นไม้ ใหญ่ต้นละ ๕,๐๐๐ บาท ต้นเล็ก ๑,๐๐๐ บาท

๒.ห้ามขยายพื้นที่ทำกินเข้าเขตป่าอนุรักษ์ ฝ่าฝืนปรับพื้นที่ละ ๑๐,๐๐ บาท

๓.ห้ามจุดไฟเผาป่าโดยไม่ได้รับอนุญาต ฝ่าฝืนปรับ ๒,๐๐๐ บาท

๔.ห้ามล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์และเลโพงา(พื้นที่บริเวณผา) ฝ่าฝืน ปรับตัวละ ๕,๐๐๐ บาท

๕.ห้ามตัดไม้ในพื้นที่ป่าเตปอ หากฝ่าฝืนปรับ ต้นใหญ่ ๕,๐๐๐ บาท ต้นเล็ก ๑,๐๐๐บาท

๖.ห้ามขายและให้เช่าที่ดินแก่บุคคลภายนอกโดยเด็ดขาด หากฝ่าฝืน ที่ดินนั้นจะถูกยึดมาเป็นของชุมชน

๗.ห้ามใช้เลื่อยยนต์ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการชุมชน และเจ้าพนักงานปกครอง ฝ่าฝืนครั้งแรกตัดก่เดือน ครั้งที่สองปรับ ครั้งที่สาม ส่งดำเนินคดีตามกฎหมาย

องค์ความรู้เรื่อง พิธีกรรมการมัดมือ

โดย..โครงการมัดมือมัดใจ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่

เอกลักษณ์ของท้องถิ่นเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ ชาวกะเหรี่ยงมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตัวเอง เป็นเผ่าที่รักความสงบไม่ชอบความรุนแรง ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย อยู่กินกับธรรมชาติ อยู่อย่างพอกินพอใช้ มีการช่วยเหลือกันในหมู่ญาติ และชุมชน และเป็นเผ่าที่เก็บความรู้สึกได้ดี มีความเกรงใจ หากใครทำอะไรไม่ดีไม่งาม หากเป็นความผิดเล็กๆ น้อย ๆ ก็จะไม่มีการต่อว่ากัน แต่ความไม่พอใจก็จะเก็บไว้อย่างเงียบ ๆ โดยจะใช้วิธีการมองอย่างพินิจพิจารณาของการกระทำทุกอย่างจนกระทั่งรู้แ่ใจว่ามีความผิดจริง

ชนเผ่ากะเหรี่ยงเป็นเผ่าที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงอย่างชัดเจนและเคร่งครัดและห้ามหญิงชายที่ไม่ใช่สามีภรรยาหันไปด้วยกันสองต่อสอง การถูกเนื้อต้องตัวถือว่าเป็นความผิดดังนั้นจึงมีการแต่งกายที่ชัดเจนระหว่างสาวโสดกับหญิงที่แต่งงานแล้ว หากมีการผิดจารีตประเพณีต้องเลี้ยงผี โดยฝ่ายที่กระทำความผิดจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดโดยจะให้ ยีโซ่ (ผู้นำพิธีกรรม) เป็นผู้ทำพิธีให้เพื่อเป็นการคืนความดีให้แก่หมู่บ้าน และให้ผู้อื่นเกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำความผิดนี้และเพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ชนรุ่นหลังต่อไป

พิธีเรียกขวัญ จะทำในยามที่คนในครอบครัวเจ็บป่วยหรือเป็นความต้องการของบุคคลนั้นที่เชื่อว่าตนเองขวัญหนีสามารถทำได้ทุกเวลา โดยจะมีผู้นำในการทำพิธีกรรมที่เรียกว่า “สล่า” มาเรียกขวัญให้ การใช้สมุนไพร ชนเผ่าชาวกะเหรี่ยงนอกจากจะรักษาโรคโดยการทำให้พิธีกรรมแล้วยังมีการนำรากไม้หรือใบไม้ที่มีสรรพคุณทางยามารักษาโรคอีกด้วย

ประเพณีผูกข้อมือเรียกขวัญ

การผูกข้อมือเรียกขวัญ แยกออกได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือ การผูกข้อมือเป็นกิริยาอาการที่สังเกตเห็นได้ด้วยตา ซึ่งเป็นรูปธรรม ส่วนการเรียกขวัญเป็นนามธรรมคือไม่สามารถเห็นขวัญที่เรียกว่ามีลักษณะ

อย่างไร เป็นเรื่องของความเชื่อ ความศรัทธาที่เกิดมาจากตัวบุคคล

ชาวปกากะญอมีความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ ของคนเราว่า ในคนๆหนึ่ง จะมีขวัญในตัว ๓๗ ขวัญและมีความเชื่อเรื่องขวัญคล้ายๆกับคนเมืองเหนือหรือชาวล้านนาว่า “สิ่งทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นคนพืช สัตว์หรือสิ่งของต่างมีขวัญทั้งสิ้น ขวัญเป็นพลังของชีวิตเปรียบเสมือนเป็นแก่นหรือแกนกลางของชีวิตถ้าหากขวัญหายหรือเสียขวัญไปจะทำให้เสียสมดุลต่างๆ ในชีวิต”

ดังนั้น จึงมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับขวัญหรือทำพิธีเรียกขวัญ โดยการผูกข้อมือเรียกขวัญ ไม่ว่าจะเรียกขวัญของคน ข้าว หรือ สัตว์เลี้ยง ขวัญบ้าน ขวัญเมืองเชื่อว่าชีวิตจะมีความสุขและเจริญรุ่งเรืองเมื่อขวัญได้รับการดูแลใส่ใจ

ในวิถีการมองโลกแบบปกากะญอนั้น ธรรมชาติ เช่น แผ่นดินและแม่น้ำล้วนมี “เจ้าของ” ทั้งสิ้น มนุษย์เป็นเพียงผู้เข้ามาใช้และเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเท่านั้น และไม่มีกรแยก “กายภาพ” ออกจาก “จิตวิญญาณ” หรือ “ขวัญ” ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งในธรรมชาติ ฉะนั้นคำว่า “ระบบนิเวศน์” หรือ “ธรรมชาติ” นั้นจึงมีจิตวิญญาณคุ้มครองอยู่ มีชีวิตและมีคุณค่าในตัวเอง

มนุษย์ไม่สามารถไปครอบครองได้ แต่อาจขอใช้ได้ ดังนั้นความเคารพจึงเป็นหัวใจสำคัญของระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ซึ่งต้องไปพันความหวังและความคิดที่เอามนุษย์เป็นศูนย์กลางของโลก โลกทัศน์ดังกล่าว

ครั้งแรก เป็นการผูกข้อมือปีใหม่ของชาวปกากะญอ “กีจี่หนีถ่อซอ”

มีขึ้นประมาณเดือนกุมภาพันธ์ เป็นช่วงเริ่มฤดูการ ทำงานในไร่นาของหมู่บ้าน ก็จะมีการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าที่เจ้าป่าเจ้าเขา ให้ลงมาดูแลปกป้อง คนในหมู่บ้านให้สุขสบายไร้โรคร้าย และให้ประสบความสำเร็จได้ผลดีในการทำมาหากินโดยให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์มาคอยช่วยดูแล

ครั้งที่ ๒ เป็นการผูกข้อมือ ในช่วงเดือนกรกฎาคม หรือ สิงหาคม

เป็นช่วงที่ชาวบ้านปลูกข้าวในไร่นาเสร็จแล้ว ต้นข้าวก็โตขึ้นสมบูรณ์แล้ว ได้ทำพิธีเลี้ยงผีไร่ผีนาเสร็จแล้ว จะมีการผูกข้อมือเรียกขวัญทั้งหมู่บ้าน เพื่อเป็นการพักผ่อนกายจิตที่เหนื่อยจากการทำงานและเป็นการขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าที่เจ้าป่าเจ้าเขาให้ปกป้องรักษาดูแลพืชผลในไร่นาและคนในหมู่บ้าน

การผูกข้อมือ (กีจี่)

กี แปลว่า การมัด หรือการผูก

จี่ แปลว่า มือ

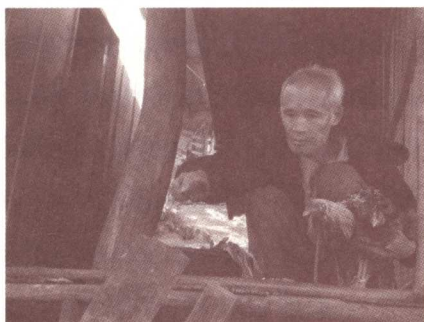
กีจี่ จึงมีความหมายว่า การมัดมือ หรือผูกข้อมือ พิธีกรรมนี้หมายถึงการสร้างขวัญและกำลังใจหรือการให้ขวัญมาอยู่กับตัวเรา รวมไปถึงการแสดงความเคารพต่อผู้ที่มีพระคุณ

อุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีผูกข้อมือ และความหมาย

๑. หมู/ไก่ ใช้เช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าที่เจ้าทาง มีความหมายอื่นๆ ดังนี้

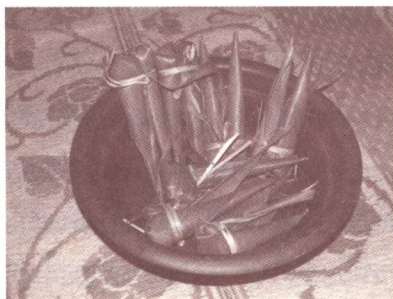
ตามปกติแล้วชาวภาคเหนือ มักใช้ชีวิตอยู่กับการทำงานในไร่นา และมักไม่ค่อยใส่ใจกับอาหารที่บริโภคเท่าควร ขอเพียงให้มีกินหรือกินให้อิ่มท้องก็พอ น้ำพริกจึงเป็นอาหารจานหลักที่จะพบเห็นได้เกือบทุกบ้าน และทุกมื้อในช่วงหน้างาน ดังนั้น

บรรพบุรุษที่ต้องการให้มีการผูกข้อมือขึ้นก็เพื่อเป็นการส่งเสริมสุขภาพแก่ร่างกายให้มีกำลังในการทำงานไม่เจ็บไข้ง่าย การใช้หมู หรือ ไก่ เป็นอาหารในพิธีกรรม เท่านั้น

๒. ข้าวต้มมัด, ข้าวปุก ใช้เช่น

ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และใช้เรียกขวัญ เพราะสมัยก่อนถือว่าเป็นชนม เวลาเรียกขวัญจึงต้องใช้เป็นตัวล่อให้ขวัญกลับมา ข้าวต้มมัดเมื่อมัดรวมกันทำให้สวยงาม มั่นคง เวลานำไปต้มข้าวสารจะไม่

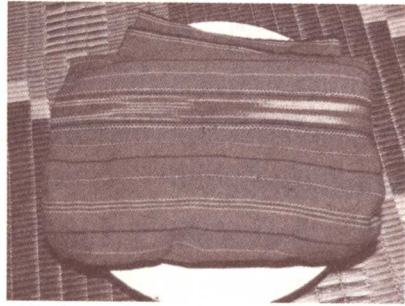

กระจายจะมีความเป็นระเบียบ สื่อให้รู้ว่า เราต้องรักใคร่กลมเกลียวกัน ไม่แตกสามัคคีกัน การเคารพกฎกติกา ส่วนข้าวเหนียวดำ(ข้าวปุก)จะนำข้าวเหนียวมาตำให้เป็นก้อนเดียวกันมีความเหนียวอยู่ในตัว สื่อให้รู้ว่า เราต้องมีใจเป็นน้ำหนึ่งเดียวกัน การไม่แตกแยก พลังและประโยชน์เกิดมาจากความเป็นน้ำหนึ่งเดียวกัน การใช้ข้าวต้มมัดและข้าวเหนียวดำในพิธีผูกข้อมือ อีกประการหนึ่งคือ บรรพบุรุษต้องการให้มีการรักษาเมล็ดพันธุ์ข้าวเหนียวไว้ เพราะการทำไร่ นอกจากทุกคนจะปลูกข้าวเจ้าแล้วยังมีการปลูกข้าวเหนียวลงไปด้วย เพราะต้องเก็บไว้ใช้ทำข้าวต้มมัดและข้าวเหนียวดำในพิธีผูกข้อมือนั่นเอง

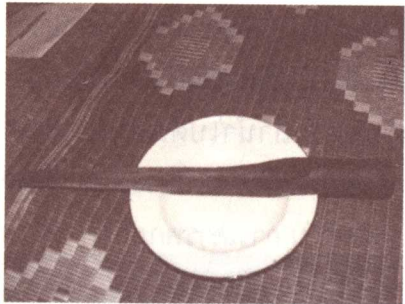
๓. ข้าวสาร ใช้เรียกวิญญาณ เพราะข้าวสารถือเป็นสิ่งสูงสุดของการดำรงชีวิตให้คงอยู่ได้

๔. ผ้าย ใช้ผูกข้อมือเรียกขวัญและ ผูกมัดขวัญไว้ไม่ให้หนีหายไปอีก ความหมายอื่นๆ ผ้ายที่นำมาผูกข้อมือเรียกขวัญเป็นผ้ายดิบ ซึ่งสมัยก่อนมีการปลูกผ้ายเองในไร่แล้วนำมาปั่นทำเป็นเส้นด้าย จึงเป็นการอนุรักษ์ให้มีการปลูกผ้ายไว้ใช้เอง การที่ใช้ผ้ายผูกข้อมือเพื่อให้พ่อ แม่ ลูกจะได้สัมผัสและอยู่ใกล้ชิดกันในช่วงพิธี ด้ายจึงเป็นได้ทั้งการผูกกายที่ข้อมือ และการผูกใจ คือความรัก ความเข้าใจ ความอบอุ่น และความห่วงใย

๕. เสื้อผ้า มีการใช้(เสื้อแดงของผู้ชาย) แขนชู แขนขวา ผ้าโผกหัว เสื้อผ้าของผู้หญิง เป็นสื่อล่อให้ขวัญได้กลับมาเห็นเสื้อผ้าของตัวเองของพ่อของแม่ ความหมายอื่นๆ บรรพบุรุษต้องการให้มีการอนุรักษ์ไว้ซึ่งชุดประจำเผ่าให้คงอยู่ต่อไป ดูจากเวลาที่ผีประเพณีผูกข้อมือจะมีการแต่งชุดประจำเผ่าด้วย

๖. ซ้อนคนข้าว(หน่อโศควะ) ใช้เคาะที่หัวบันไดบ้านและที่ขอบขันโตกในพิธี เพื่อให้ดวงวิญญาณของสมาชิกในครอบครัวได้ยินเสียงและกลับมาได้ถูก ความหมายลึกๆ การที่เราอยู่ด้วยกันในหมู่บ้านต้องมีการพูดคุยกันจึงจะเข้าใจความหมายซึ่งกันและกัน ควรแสดงความรู้สึก ออกมาให้คนอื่นรับรู้บ้างไม่ควรเก็บไว้ในใจแล้วเที่ยวนินทา

๗. เทียนไข ใช้ปล่องแสงให้ดวงวิญญาณได้กลับมาเห็นข้าวของอาหารที่วางอยู่บนขันโตก(เซอปี) ความหมายลึกๆ แสงเทียนที่สองแสงให้เห็นสิ่งต่างๆ ที่มีติดได้เป็นการสื่อให้ทุกคนได้รู้ว่าในปัญหาของชีวิตย่อมมีทางออกหากเราใช้ปัญญา

๘. กวядตะกร้า ใช้บรรจุสิ่งของเช่นเสื้อผ้า และอุปกรณ์บางอย่างที่ใช้ในพิธี เป็นการอนุรักษ์สืบสานให้คนรุ่นหลังสามารถจักสานได้ โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน

๙. ชันโตก(เซอปี) ใช้เป็นอุปกรณ์ที่รวมอาหารและอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีความหมายอื่นๆ เมื่อทำพิธีเสร็จทุกคนในครอบครัวจะร่วมรับประทานอาหารที่อยู่บนชันโตก จึงเป็นการสร้างความรักความผูกพันและความอบอุ่นให้เกิดขึ้นในครอบครัว ให้เป็นหนึ่งเดียวกันเป็นการเคารพผู้นำหมู่บ้าน(ฮีโร่) เพราะชันโตกเป็นศูนย์รวมของอุปกรณ์ในพิธีเป็นการจัดทุกอย่างให้อยู่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นสิ่งที่สื่อให้ทุกคนได้รับรู้ว่าเป็นหนึ่งเดียว ความเป็นระเบียบการไม่แตกแยก จะมีได้ก็ต่อเมื่อทุกคนในหมู่บ้านให้ความเคารพเชื่อฟัง ผู้นำหมู่บ้านให้เป็นศูนย์รวมใจ

๑๐. เหล้า เป็นสื่อบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้รับรู้การทำพิธีกรรม ช่วงขณะที่มีการรินเหล้าทำพิธีทุกคนจะต้องตั้งใจฟังไม่เสียงดัง คนทำพิธีก็ต้องใช้สมาธิในการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถือเป็นการให้ความเคารพและเป็นการฝึกสมาธิของผู้เข้าร่วมพิธี การดื่มเหล้าในพิธีเพื่อเป็นการแสดงความจริงใจต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าที่เจ้าทางเท่านั้น บรรพบุรุษใช้เหล้าเพราะเห็นคุณค่าในด้านของการใช้เป็นยาและเป็นส่วนผสมของยา เป็นการรักษาความบริสุทธิ์ของเด็กสาวก่อนแต่งงาน เพราะการทำเหล้าต้องมีการทำแป้งเหล้าก่อน ที่เป็นส่วนผสมกับข้าวหมักและมากลั่นเป็นเหล้าได้นั้น คนทำแป้งเหล้าต้องเป็นเด็กสาวที่บริสุทธิ์เท่านั้น

คำว่า ต้มเหล้า (ออ - ชิ)

ในอดีตเมื่อได้ยินคำนี้แล้วทุกพิธีกรรมจะมีเหล้าเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ แต่ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านจะมีความรู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดา ความหมายออกในเชิงบวกเป็นการพบปะกัน สร้างความสัมพันธ์ และเป็นสิ่งนิมิตหมายที่ดีจะได้ปรึกษาหารือกันในการหาทางออกต่างๆ สำหรับการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน คนที่ร่วมกันไปต้มน้ำเหล้าก็จะพาครอบครัวไปด้วยและถือเป็นการสร้าง

ความสัมพันธ์ระบบเครือญาติเป็นการกินเหล้าที่ปริมาณจำกัด พอเพียงและเป็นเหล้าที่ต้มกันเองในหมู่บ้าน ไม่เจือปนเรื่องสารพิษ ไม่มีการจำหน่าย แต่มีการแบ่งปันกันเล็กน้อยเพื่อที่ประกอบในการทำพิธีกรรม คนที่ถูกแบ่งปันจะไม่มี การขอเพิ่มเติม นั่นคือเป็นการบ่งบอกถึงมารยาทด้วย เมื่อได้ยินคำว่า การต้มเหล้า เหตุผลที่ออกมาในเชิงบวกหรือกลางๆ นั้น เพราะสมัยก่อนการต้มที่ ปริมาณจำกัดแค่ไหนก็แค่นั้นและไม่เคยมีการเกิดอุบัติเหตุและมีการทะเลาะ เบาะแว้ง เป็นต้น

ในอดีตที่นำเหล้าเข้ามามีส่วนนั้น เพราะว่าคนที่ทำพิธีกรรมหรือผู้ อาวุโสจะนำไปเองเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ และยินดีในครัวเรือนหรือ ถ้าใครผ่านมาในบริเวณนั้นก็จะเรียกให้มาร่วมแสดงความยินดีหรือร่วมในพิธี ขอพรจากเจ้าที่เจ้าทางเพื่อให้ผลลการเก็บเกี่ยวได้ปริมาณที่มาก แต่ที่นำเหล้า ไปในพิธีกรรม จะนำไปแค่ ๑ ขวดเท่านั้น

การต้มเหล้าในพิธีกรรมเกือบทุกๆ พิธีกรรมแก้วแรก จะรินให้กับเจ้าที่ เจ้าทางที่ปกป้องคุ้มครองรักษา ต่อจากนั้นผู้นำครอบครัวก็จะดื่มก่อนแล้ว หมุนหรือวนให้ทุกคนที่ร่วมพิธีกรรมได้ดื่มร่วมกัน เหตุผลอีกประการหนึ่งเพื่อ

ความสามัคคี พบปะพูดคุยกันแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์โดยผ่านพิธีกรรม และบทอาขยานของปกากะญอ เพราะเชื่อว่าเหล่าเป็นเหล่าที่ศักดิ์สิทธิ์เหล่าที่ผ่าน พิธีกรรมจะทำให้อยู่เย็นเป็นสุขไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน ที่สำคัญมากไป กว่านั้นคือการแสดงออกถึงความกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณ การเรียกขวัญ ให้อยู่ตัว และการขอขมาลาโทษเพราะในระยะที่ผ่านมาตามความเชื่อบอกว่า ได้ไปตัดต้นไม้หรือไปเหยียบสัตว์ ฯลฯ ทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจขอให้โหสิกรรม ซึ่งกันและกัน

การดื่มเหล้าในงานประเพณีพิธีกรรมต่างๆ นั้นจะไม่มีการซื้อขาย คนในหมู่บ้านจะมาบริจาคเพื่อสร้างความสามัคคีและการรู้จักช่วยเหลือกัน เกื้อกูลกัน และการมีน้ำใจต่อกัน ถ้าหากมีการซื้อขายคนในหมู่บ้านต่างก็จะ มองว่าคนนั้นเสียมารยาท เว้นแต่คนนอกหมู่บ้านหรือคนที่ไม่รู้เท่านั้น

แหล่งที่มา : สารนิพนธ์ “เรื่องผูกกายผูกใจ (กัจจ) สร้างสุขภาวะสู่ชุมชน”
โดยพระวิชาย ปัญญาวิโร'2550.

คุณค่าความหมายสู่การปฏิบัติ

ผลลัพธ์/ผลสำเร็จที่ได้จากงานสืบสานประเพณีกัจจี้ หนึ่งคือขอปกากะญอ นับว่าเป็นงานหนึ่งที่ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก เนื่องจากว่างานนี้เป็นงาน สืบสานประเพณีกัจจี้หนึ่งคือขอ (ปีใหม่) ปกากะญอที่จัดขึ้น ในเขตอำเภอ กัลยาณิวัฒนา ก่อนมีการจัดงานก็ได้มีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เกี่ยวกับการจัดงานหลายครั้ง ได้รับความเห็นชอบจากแกนนำ ผู้นำ และชาวบ้าน ทุกคนเห็นด้วยที่จะจัดขึ้นอีกครั้ง

เมื่อมีการดำเนินงานก็มีแกนนำและชาวบ้านทุกชุมชนในเขตพื้นที่ใกล้เคียง มาช่วยงานกันอย่างมากมาย พร้อมทั้งมีการนำข้าวสาร ข้าวห่อ ผัก ผลไม้ มาสมทบเป็นจำนวนมาก ในวันงานก็ได้มีชาวบ้านแต่ละชุมชนมาร่วมกันเป็น จำนวนมากเช่นเคย จากการจัดงานครั้งแรกเราได้สอบถามชาวบ้านแต่ละชุมชน ก็บอกเสียงเดียวกันว่าเป็นงานที่ดี น่าจะมีการจัดทุกปี

สิ่งดีๆที่เกิดขึ้นจากการจัดงานสืบสานประเพณีที่จี๋ หนีถ่อซอ ปกาเกอะญอครั้งนี้ ดังนี้

๑.เป็นการสืบสานประเพณีอันดีงามของชาวปกาเกอะญอ ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชนเผ่า ผ่านทางการละเล่น

๒.เป็นการสานต่องานปีใหม่ของปกาเกอะญออำเภอกัลยาณิวัฒนา เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างชาวบ้านแต่ละชุมชน

๓.ทำให้ผู้เฒ่าผู้แก่ได้มีโอกาสได้พบปะกันได้แสดงความสามารถในการขับร้องอีซาร่วมกัน ทำให้เกิดขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิตในปีใหม่ต่อไป จากคำอวยพรของผู้เฒ่าผู้แก่ เด็กเยาวชนได้เรียนรู้หลักคำสอนและได้สัมผัสกับประเพณีของตนเอง

๔.ก่อให้เกิดความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการมีส่วนร่วมในการจัดงานได้มีโอกาสเยี่ยมเยียนหากัน สนทนา พูดคุยกันเกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างหน่วยงาน องค์กรในพื้นที่และนอกพื้นที่

ความสุขที่เกิดจากการมัดมือ (เสียงสะท้อนจากแกนนำเยาวชน)

ถ้าอยากเป็นตัวอย่งที่ดีและอยากให้พิธีมัดมือเป็นไปอย่างมีความสุขก็ต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่ ถ้าไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ที่สั่งสอนเราในสิ่งที่เราจะทำพิธีมัดมือนั้นก็จะไม่เกิดงานพิธีที่มีความสุขและเป็นสิริมงคลต่อเราเพราะถ้าผู้ใหญ่ไม่สั่งสอนเราก็คงไม่มีใครที่สอนไปทำสิ่งที่ไม่ดีมีแต่สอนเราให้เราทำแต่ความดีเท่านั้น อย่างเช่นในสมัยก่อนที่ยังไม่มีผู้นำในหมู่บ้านเมื่อมีปัญหาที่แก้ไขปัญหาเองได้ก็เพราะเชื่อฟังผู้ใหญ่ การที่เราจัดงานพิธีมัดมือจะมีเหล่าในการทำพิธีเราก็ต้องกินให้เป็นพิธีให้พอเหมาะพอดีไม่กินจนให้เกิดแก่ตนเองและคนอื่น สิ่งที่ดีที่สุดในปัจจุบันก็คือการเชื่อฟังพ่อ แม่เพราะว่าท่านคือผู้ให้กำเนิดแก่เราท่านจึงรัก ห่วงดี และห่วงหาเราอยู่เสมอ ถ้าเราเชื่อฟังพ่อแม่ก็จะไม่เกิดปัญหามีแต่สิ่งดีๆเข้ามาในชีวิต

ในหลักคำสอนมีหลักคำสอนมากมายเช่น หลักคำสอนของครูบาอาจารย์ พ่อแม่และหลักคำสอนของพระ สอนเราคนละแบบ คนละอย่างแต่มีจุดมุ่งหมายเหมือนกันก็คือการทำความดี ในสมัยก่อนนั้นถ้าเราทำในสิ่งที่ผิด ประเพณี วัฒนธรรมก็จะทำให้เกิดภัยพิบัติกับตนและชุมชนเพราะเป็นความเชื่อของคนกะเหรี่ยงที่ถือสืบทอดกันมานาน ฉะนั้นถึงแม้ว่าเราจะจบสูงแค่ไหนถ้าเราไม่เชื่อฟังพ่อแม่ชีวิตของเราก็จะไม่มีความสุขดังนั้นเราก็ต้องเชื่อฟังพ่อแม่เพราะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชีวิตเรา

จากนาย ส่าทุ เขตเนาอูร์รักษ์

ความสบายกายสบายใจจากการมัดมือ เริ่มต้นจากการที่ถูกหลานมารวมตัวการเข้าอยู่ในบ้านนี่ก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ความสุขกายสุขใจเข้ามามีบทบาทในชีวิตแล้ว ขวัญของปกากะญอเรามีสามสิบเจ็ดขวัญ เมื่อทำพิธีเรียกขวัญก็เป็นความสุขอีกอย่างเหมือนกันการตีหม้อก็เป็นเพื่อการตีในพิธีเล็กๆ น้อยๆ ไม่เหมือนกับปัจจุบันตีหม้อแบบไม่เหมือนกับว่าเรากำลังทำพิธีเป็นแค่ความสุขชั่วคราวของชีวิต แต่ว่าในการที่เราจะทำอะไรแค่เรามีความอดทนอดกลั้นต่อคำพูดหรือทำสิ่งใดๆก็ตามสิ่งนี้ก็จะมีความสุขกายสุขใจที่แท้จริงของชีวิตเรา

นายจรัส กงมะลี

การมัดมือมีตั้งแต่การทำพิธีแต่งงาน เพื่อของสิ่งศักดิ์สิทธิ์รอบตัวเราให้งานเป็นไปอย่างราบรื่น และการมัดมือก็เป็นความสุขของพ่อแม่ที่ให้ลูกกลับมาจากการไปเรียนแล้วเรียกขวัญสามสิบเจ็ดขวัญให้กับลูกหลานเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตของลูกๆหลานๆและต่อตนเองด้วย

นายกุนา วาณิขวิโรจน์

องค์ความรู้เรื่อง พิธีกรรม การกินอ้อพญา

จากโครงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้าน
สารสุขสู่เด็ก และเยาวชน วัดเจดีย์แม่ครัว
ต.แม่แพกใหม่ อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

ตอนเป็นเด็กอาตมาได้ยินคนเฒ่าคนแก่พูดกันถึงเรื่องกินอ้อผญาแต่ก็ไม่เคยเห็นมีการประกอบพิธีกรรมการกินอ้อเลยในพื้นที่ เนื่องจากบ้านเจดีย์แม่ครัว ซึ่งเป็นภูมิลำเนา/มาตุภูมิของอาตมาเป็นชุมชนที่เกิดใหม่ มีผู้คนจากหลายถิ่นมาอยู่อาศัย ทำให้ไม่ค่อยมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๒๕ อาตมาได้อ่านพบหนังสือเกี่ยวกับการกินอ้อผญา และมีความสนใจ หลังจากนั้นเมื่อมีโอกาสได้พูดคุย สนทนากับผู้สูงอายุ หรือครูบาอาจารย์ ไม่ว่าจะท้องถิ่นไหน ก็มักสืบถามพูดคุยเรื่องกินอ้อผญามาตลอด ทำให้เห็นความแตกต่าง หลากหลายของรูปแบบวิธีการ/พิธีกรรม ที่ไม่เหมือนกันทั้งหมด แต่มีเป้าหมายเดียวกัน คือ ให้นักที่กินมีความจำดี สามารถเรียนรู้ศิลปะวิทยาการต่างๆ ได้ดี

วัดเจดีย์แม่ครัวจะให้ความสำคัญกับการทำงานด้านการป้องกัน แก้ไขปัญหา และการพัฒนาเด็ก/เยาวชนมาอย่างต่อเนื่อง โดยใช้กิจกรรมพิธีกรรมต่างๆ เป็นเครื่องมือ เช่น การ

เปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การเข้าค่าย การบวชภาคฤดูร้อน การกีฬา การฝึกหัดประกอบอาชีพ ศิลปะการฟ้อนรำ ขับร้อง ดนตรี เป็นต้น

แต่ในระยะหลังความเจริญที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนมาก การชักนำเด็กเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมในรูปแบบเดิมๆ เริ่มไม่ได้ผล เนื่องจากมีสิ่งบันเทิง และแหล่งมั่วสุมอื่นๆ เข้ามาดึงดูดเด็กเยาวชนออกจากวัดไปมาก การจะรวมกลุ่มเด็กเยาวชนเพื่อทำกิจกรรมสร้างการเรียนรู้ จึงไม่ใช่เรื่องง่าย

ทางวัดจึงปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการชักนำเด็กเยาวชนเข้ามารวมกลุ่มทำกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบ พิธีการกินอ้อผญาก็เป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างแรงจูงใจชักนำเด็กเยาวชนให้สนใจเข้าวัดรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ แม้แต่พ่อแม่/ผู้ปกครองก็ให้ความสำคัญ เนื่องจากอยากให้ลูกเรียนหนังสือเก่งๆ เป็นคนดีมีอนาคต จึงนำบุตรหลานในปกครองเข้าร่วมพิธีกินอ้อผญา ซึ่งเป็นโอกาสให้ทางวัดได้มีโอกาสสานสัมพันธ์ ใช้เป็นสื่อ เป็นเครื่องมือสร้างการเชื่อมโยงกับเด็ก/เยาวชนพื้นที่ เพื่อสร้างความผูกพันทำกิจกรรมอะไรอย่างอื่นต่อไป

ความเป็นมา

พิธีกินอ้อผญา เป็นพิธีกรรมที่มีเฉพาะในภาคเหนือล้านนาเท่านั้น แต่ก็เป็นพิธีกรรมที่ไม่ค่อยแพร่หลายมากนัก ยิ่งในยุคปัจจุบันไม่ค่อยมีคนรู้จัก เดิมเป็นพิธีกรรมสำหรับครูบาอาจารย์ หรือพ่อครูแม่ครูที่ทำประกอบเพื่อลูกศิษย์ที่จะรับการประสิทธิ์ประสาทวิทยากรต่างๆ ที่สำคัญ เช่น การพ่อนรำ การขับร้อง หรือการท่องบทสวดต่างๆ หรือเป็นพิธีที่จะทำให้กับบุคคลทั่วไปที่ต้องการการเฉพาะในวันพญาวัน หรือวันปีใหม่ล้านนาเท่านั้น จะไม่ทำพรำเพือ ผู้ที่จะประกอบพิธีไม่ได้บ่งชี้ชัดเจนว่าจะเป็นใครบ้าง แต่ส่วนมากจะเป็นพระสงฆ์ที่มีอาวุโส เป็นครูบาอาจารย์ที่มีคนเคารพนับถือ หรือเป็นคนที่มีพ่อน้อยพ่อนานเคยบวชเรียนมาก่อน และทำหน้าที่เป็นเจ้าพิธีทางความเชื่อเวทย์มนต์ บางทีก็เป็นผู้หญิงที่ทำหน้าที่เป็นพ่อครูแม่ครูถ่ายทอดศิลปวิทยากรต่างๆ โดยเฉพาะด้านการขับร้อง จ้อยซอ การพ่อนรำ แบบล้านนา เป็นต้น

คุณค่าความหมายในพิธีกรรมกินอ้อพญา

ดูจากคำโอกาสเชิญอ้อ และบทสวดหลาย ๆ ตำรา เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากการผสมผสานความเชื่อคำสอนทางพุทธศาสนา ความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องภูตผี ที่มีการสืบทอดกันมานาน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสุขความเจริญรุ่งเรืองของชีวิต ซึ่งคนเราเกิดมาจะมีระดับสติปัญญา การเรียนรู้ของแต่ละคนไม่เท่าเทียมกัน การค้นคว้าวิธีการกินอ้อพญา จึงเป็นกุศโลบายของคนโบราณ ที่จะแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทางจิตใจ ให้มีพลังความเข้มแข็งให้ผู้ที่ผ่านกระบวนการกินอ้อพญา มีความเชื่อมั่นในการที่จะศึกษาเรียนรู้วิทยาการต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพเป็นกระบวนการช่วยลดปมด้อยของคนที่คิดว่าตนเองมีความจำไม่ดี สติปัญญาไม่ดีไม่ปลอดโปร่ง และช่วยเพิ่มความมั่นใจให้กับคนที่สมองตื้ออยู่แล้วด้วยซึ่งคนโบราณให้ความสำคัญเรื่องการเรียนรู้ เรื่องสติปัญญามากไม่น้อยกว่าด้านอื่นๆ จึงมี เกิดมีพิธีกรรมการกินอ้อพญานี้เกิดขึ้น

ปัจจุบันพิธีกรรมดังกล่าวแพร่หลายอยู่ในวงแคบๆ ในหมู่ที่ยังมีความเชื่ออยู่โดยเฉพาะนิกอูร์ักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ทราบว่ายังพอมีการประกอบพิธีกินอ้อพญาอยู่บ้าง ส่วนมากจะเป็นวัด หรือพระสงฆ์เป็นผู้คิดฟื้นฟูและทำหน้าที่ประกอบพิธีกรรมการกินอ้อพญา มักทำกันอย่างเป็นทางการกับคนหมู่มาก

วัสดุอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรม

วัสดุอุปกรณ์ในการทำพิธีกินอ้อโดยรวมก็จะเหมือน ๆ กัน คือ ๑. ไม้อ้อที่ตัดทั้งข้อ คือ เหลือข้อยาว ๓ นิ้ว ตามจำนวนผู้เข้าร่วมพิธี หรือตามต้องการ เมื่อใส่น้ำผึ้งแล้วควรใช้หนังยารัดมัดรวมกันเป็นชุดๆ ๑๐ กระบอก เพื่อง่ายในการตั้งวาง หรือนับจำนวน(ไม้อ้อเป็นพรรณไม้ล้มลุกชนิด

ขึ้นเป็นกอตามริมลำธาร ชอบขึ้นในพื้นที่ชื้นแฉะ ลำต้น เป็นปล้องแข็งข้างใน กลวงใบเรียวยาวเหมือนต้นเข็มหรือหญ้าคา มีดอกสีขาว เวลาบานจะเป็นพยุพูน แผ่กระจายสวยงามแพร่พันธุ์และแตกกอได้ง่าย ตายยาก)

๒. น้ำผึ้ง ถ้าเป็นไปได้ให้ใช้น้ำผึ้งบริสุทธิ์ สำหรับเอาใส่บอกอ้อก่อนเริ่มพิธีกรรม

๓. ขันบูชาครูก็เป็นขันตั้งทั่วไป หรือแล้วแต่เจ้าพิธีจะเป็นผู้กำหนด

๔. ดอกไม้ใช้ดอกไม้ทั่วไปบางแห่งมีการกำหนดว่าจะต้องเป็นดอกสีขาว หรือดอกอื่นแล้วแต่ความเชื่อ

๕. ขันดอก หรือภาชนะสำหรับใส่บอกอ้อ หรือถ้าไม่ได้มีบอกอ้อรวมกัน อาจใส่ข้าวสาร แล้วเอากระบอกอ้อที่ใส่น้ำผึ้งแล้วปักตั้งไว้

การประกอบพิธีกรรม

ส่วนมากจากที่ได้เรียนรู้มา จะมีรูปแบบวิธีการเหมือนกัน คือ

๑. การประกอบพิธีกินอ้อมักถือเอาวันพฤหัสบดี

๒. มีเฉพาะเจ้าพิธีคนเดียวที่จะทำหน้าที่ประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมพิธีกินอ้อแต่งการเรียบร้อย มีดอกไม้ และเงินค่าครูตามแต่จะมีการกำหนด

๓. เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้วผู้ชำนาญการ หรือเจ้าพิธี จะหันหน้าเขาหาพระพุทธรูป ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกินอ้อๆ อยู่ด้านหลังประนมมือฟัง โดยเจ้าพิธีจะนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย และกล่าวคำขึ้นขันตั้งกราบครูบาอาจารย์ และกล่าวขอโอกาสขีญ้ออ้อผลญาหรืออ้อปัญญา

๔. เมื่อเสร็จพิธีแล้ว จะแจกอ้อให้ผู้เข้าร่วมพิธีแต่ละคนนำไปดื่มกินน้ำผึ้ง แต่ละตำราก็มีข้อแตกต่างกัน เช่น เมื่อดื่มกินน้ำผึ้งเสร็จแล้ว บ้างก็ให้ขบกระบอกอ้อให้แตก บ้างตำราก็ไม่ขบ เมื่อกินก็ให้โยนบอกอ้อไปข้างหลัง บ้างก็ให้ไปดื่มกินที่ลำน้ำที่ไม่กว้างนักพอยืนครอบได้แล้วค่อยกิน แล้วทิ้งบอกอ้อลงในน้ำ หรือเมื่อกินโยนบอกอ้อไปข้างหลัง และห้ามเสียวกลับไปมอง บ้างก็กำหนดให้ดื่มอ้อคนละ ๑ กระบอกบ้าง ๓ กระบอกบ้าง หรือจนถึง ๑๒ กระบอกก็มี เป็นต้น ครูบาอาจารย์บางสำนัก ก็มักกำกับ แนะนำ ตักเตือนให้ผู้ดื่มอ้อผลญา ไม่ให้ใช้ปัญญาไปในทางที่ผิด หรือไม่ให้ทำผิดศีล เป็นต้น

การนำมาปรับประยุกต์ใช้กับการทำงานชุมชน

เอาตมาใช้พิธีกินอ้อผญาเป็นเครื่องมือในการชักนำเด็ก/เยาวชน เข้าวัดเนื่องในวาระโอกาสสำคัญต่างๆ โดยเฉพาะปีใหม่ล้านนา หรือกิจกรรมที่ต้องการรวมกลุ่มเด็ก/เยาวชน เพื่อจะชักนำหรือสอดแทรกสร้างกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งได้ผลมากพอสมควร

การประกอบพิธีกรรมไม่ได้เน้นรูปตำราใดตำราหนึ่ง จะปรับประยุกต์ตามสถานการณ์ บางครั้งก็สอดแทรกในพิธีกรรมอื่นๆ เช่น พิธีสะเดาะเคราะห์ สืบชาติ หรือการสวดมนต์เนื่องในโอกาสต่างๆ เพียงแต่เพิ่มบทสวดปลุกเสก อ้อผญาเข้าไป บางครั้งก็ทำพิธีแยกต่างหากต้องมีผู้ทำหน้าที่ในการโอกาสเชิญ อ้อผญา ก่อนสวดมนต์ปลุกเสก

พิธีกินอ้อผญาของวัดเจดีย์แม่ครัว อาจจะแตกต่างจากในตำรา และพื้นที่อื่นๆ เนื่องจากไม่ได้ยึดติดรูปแบบการประกอบพิธีกรรม จะปรับประยุกต์ไปตามสถานการณ์สอดแทรกในกิจกรรม พิธีกรรมต่างๆ เนื่องในวาระโอกาสต่างๆ เพียงแต่เพิ่มบทสวดปลุกเสกอ้อผญาเข้าไปอีกบทหนึ่ง เช่น การทำพิธี สวดสะเดาะชนพเคราะห์ สืบชาติ หรืองานมงคลต่างๆ ที่ประกอบพิธีกรรม เป็นการเฉพาะ เช่น การบวชภาคฤดูร้อน การจัดเข้าค่ายฝึกอบรมต่างๆ เป็นต้น

วัสดุอุปกรณ์ เหมือนกับการกินอ้อผญาทั่วไป แต่สิ่งที่ได้เรียนรู้มา คือ กระจกอ้อ ควรใช้ตันอ้อที่มีอายุประมาณ ๑ ปี ถ้าแก่เกินไปจะแข็ง เวลามีการขบให้แตกจะยาก ถ้าหนุ่มเกินไปเมื่อใส่น้ำผึ้งลงไปจะเหี่ยวแห้งเร็ว เพราะน้ำผึ้งจะร้อนจากการได้ฟังคำบอกเล่ามาว่า ถ้าการประกอบพิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ น้ำผึ้งในกระจกอ้อจะเพิ่มขึ้น ซึ่งก็เป็นความจริง ถ้าใช้กระจกอ้ออายุประมาณ ๑ ปี คิดว่าน้ำในตันอ้อเมื่อใส่น้ำผึ้งไปแล้ว เมื่อโดนความร้อน น้ำผึ้ง แล้วจะกลายเป็นน้ำจากตันอ้อออกมาจากผิวด้านใน ทำให้น้ำผึ้งมีปริมาณที่เพิ่มขึ้นได้จริง

รูปแบบวิธีการประกอบพิธีกรรม การกินอ้อผญาของวัดเจดีย์แม่ครัว ทำพิธีเป็นการเฉพาะเพื่อการกินอ้ออย่างเดียว ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีสวดมนต์อื่นๆ หลังจากบูชาพระรัตนตรัยแล้ว จะให้ปู่จารย์(มักทายก) เป็นผู้กล่าวคำโอกาสเชิญอ้อผญา หลังจากนั้นพระสงฆ์จะเจริญพระพุทธมนต์ และสวดบทปลุกเสก

ข้อ ๙ รอบ เมื่อเสร็จพิธีแล้ว จะให้เด็ก/เยาวชน หรือผู้ที่มาร่วมพิธีกินอาหาร
ทำสมาธิทำใจให้สงบ ประธานสงฆ์/วิทยากรที่กำหนดไว้ ก็จะบรรยาย ให้รำลึก
นึกถึงพระคุณของ พระรัตนตรัย พ่อแม่ ครูอาจารย์ และจะให้ข้อแนะนำตัก
เตือนผู้ที่กินอาหารว่า การกินอาหาร จะให้มีความศรัทธา สัมฤทธิ์ผล
เรียนรู้ศิลปวิทยาการต่างๆ ได้ดี มีความจำดี ทำให้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด
ปราศจากโรคภัย มีปฏิภาณไหวพริบดีนั้น ข้อสำคัญจะต้องรักษาศีล ความอดทน
มีความเพียรพยายาม และมีความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนกับครูอาจารย์ และ
ผู้ใหญ่ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลาย ไม่พูดปด เป็นต้น

หลังจากนั้นพระสงฆ์จะให้พร และแจกกระบอกอ้อที่ผ่านการประกอบ
พิธีแล้วให้ผู้เข้าร่วมพิธี ให้นำไปตั้งสัจจะอธิฐาน แล้วนำไปตั้งบนอกบริเวณ
สถานที่ประกอบพิธี โดยการตักกินอ้อให้หมด แล้วขบกระบอกอ้อให้แตก แล้ว
โยนกระบอกอ้อไปด้านหลัง แล้วกลับเขามากราบพระเป็นเสร็จพิธี

ในสมัยโบราณผู้ที่ผ่านกระบวนการดังกล่าวแล้ว จะเกิดความมั่นใจ
ในการเรียนรู้อย่างมากสามารถท่องจำศิลปวิทยาการต่างๆ ได้ดีกว่าเดิมเป็น
อย่างมากนี้เป็นผลแห่งกระบวนการกระตุ้นศักยภาพทางสมองและทางจิตใจ
ที่บรรพบุรุษชาวล้านนาได้มอบให้แก่ลูกหลาน เป็นกุศโลบายของคนโบราณ
ที่จะเสริมสร้างพลังทางด้านจิตใจ ให้ผู้ที่มีปัญญาที่บ่ม เรียนรู้ซ้ำ ได้มีความมั่นใจ
ในการที่จะศึกษาเรียนรู้ศิลปวิทยาการต่างๆ แม้ผู้ที่จะมีสติปัญญาดีอยู่แล้ว ก็
มีความมั่นใจมากยิ่งขึ้น ข้อสำคัญ ถ้าผู้ที่ได้กินอาหาร ได้คำสั่งสอนแนะนำ
กำกับการประพฤติในทางที่ดีจะเป็นเหตุผลหนึ่ง ที่ทำให้เปิดโอกาสให้ได้รับการ
สั่งสอนจากครูอาจารย์ หรือมีความเจริญก้าวหน้าได้ด้วยการทำความดี หลีกเว้น
จากการประพฤติในทางที่ผิด แต่ก็เป็นที่น่าเสียดาย พิธีการกินอาหารนั้นวัน
จะเลือนหายจากความทรงจำไปแล้ว เพราะวิทยาการในสมัยใหม่มีบทบาทมาก
จนทำให้มนุษย์แทบจะไม่ต้องคิดอะไรเพราะมีเครื่องมือช่วยคิด ช่วยคำนวณ
การเรียนรู้จดจำที่ต้องใช้สมองท่องจำแทบจะหมดความจำเป็นไป

พระครูสมุห์วิเชียร คุณธมโม
ผู้บันทึก จากประสบการณ์/การเรียนรู้

นิทานเรื่อง แม่กาเพีอก

ศูนย์พัฒนาการศึกษาตำบลแม่สาว อำเภอแม่เฒ่า
สำนักงานเขตการประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต ๓

คำชี้แจง

แบบฝึกอ่านเพิ่มเติมภาษาไทยเสริมคุณธรรมจริยธรรม เรื่องแม่กาเผือก
การบูรณาการวิชาภาษาไทยและสาระวิชาทัศนศิลป์ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วนดังนี้
ส่วนที่ ๑

เป็นการบูรณาการสาระวิชาทัศนศิลป์ มีรายละเอียดดังนี้

๑.๑ การระบายสีตามความพอใจลงในภาพที่กำหนด

๑.๒ หน้าสุดท้ายของเรื่อง เป็นการวาดภาพและระบายสีให้สวยงาม
ตามจินตนาการ ตามคำบรรยายที่กำหนดให้

ส่วนที่ ๒

เป็นการบูรณาการสาระวิชาภาษาไทยมีรายละเอียดดังนี้

๑.อ่านคำที่กำหนดให้แล้วเขียนลงในช่องแม่กา หรือตามมาตรฐานตัวสะกด

๒.ตอบคำถามตามประเด็นที่กำหนดให้ “ภาษาถิ่นเหนือต่อไปนี้มี
ความหมายว่าอย่างไร” พร้อมกับนำคำศัพท์มาแต่งประโยคให้ได้ใจความ

๓.ให้นักเรียนเขียนคำอ่านจากคำที่กำหนดให้อย่างถูกต้อง

ในสมัยพุทธกาลมีแม่กาเผือกทำรังอยู่บนต้นไม้ใหญ่ใกล้ฝั่งน้ำมีไข่ อยู่ ๕ ฟอง

ขณะที่แม่กากำลังกกไข่นั้นเกิดลมพายุใหญ่พัดมา ทำให้รังกาแตกไข่กาทั้ง ๕ ฟอง กระจัดกระจายตกสู่แม่น้ำที่เชี่ยวกราก แล้วไหลตามน้ำเชี่ยว

แม่มกาก็เห็นเมื่อเห็นไข่ กระจัดพลัดพรายกันไปคนละทิศละทาง
จึงออกตามหาไข่ แต่หาไม่พบ แม่มกาก็ตรอมใจตาย ด้วยกุศลกรรมที่ได้
บำเพ็ญมาหลายภพชาติ จึงได้ไปเกิดเป็นท้าวผกาพรหมอยู่ในพรหมโลก

ส่วนไข่กาทั้ง ๕ ฟองนั้น เมื่อไหลไปตามลำน้ำก็มี แม่มกั
แม่เนา แม่เต่า แม่โค และหญิงซักผ้าเก็บไปเลี้ยง

ไข่กาทั้ง ๕ ฟองนั้นฟักออกมาเป็นมนุษย์ ครั้นเติบโตขึ้นเป็นหนุ่มก็ได้ออกมาบวช
 ต่อมานักบวชทั้ง ๕ มาพบกันได้ถามความเป็นมาของกันและกัน
 จึงรู้ความจริงว่าทุกคนล้วนเป็นพี่น้องกัน

นักบวชทั้ง ๕ คนมีแรงปรารถนาที่จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปยังผู้ให้กำเนิดตน
 แต่ด้วยความที่ไม่รู้จักแม่ของตนจึงเกรงว่าจะไม่สามารถอุทิศส่วนกุศลไปถึงได้
 ร้อนถึงท้าวพกาพรหม (อดีตชาติเป็นแม่กาเผือก) ต้องลงมาพบลูกๆ ทั้ง ๕ คน

ท้าวผกาพรหมจึงแปลงกายเป็นมนุษย์ นำฝ้ายมาพันติดกันเป็นเกลียว เมื่อตึงออกมีลักษณะเหมือนตีนกา จากนั้นจึงบอกให้ลูกๆ ทั้ง ๕ คนนั้นเอาไปใส่ในผางน้ำมันแล้วจุดประทีปบูชามารดาที่ตายไปก็จะได้รับกุศลที่อุทิศให้

ฝ้ายนักบวชผู้เป็นลูกทั้ง ๕ คนนั้นก็ได้อำนาจเพ็ญบารมีจนได้มาเกิดเป็นพระพุทธรูปทั้ง ๕ พระองค์ คือ พระกุกสันธะ พระโกนาคมณะ พระกัสสปะ พระโคตมะ พระศรีอริยเมตไตรย ตามชื่อแม่สัตว์ที่นำไปฟุ่มฟักเลี้ยงดูนั่นเอง

ดังนั้นในเทศกาลยี่เป็งของชาวล้านนา จึงมีการเทศน์คัมภีร์อานิสงส์ ผางประทีป(อ่านว่า ผางผะตี๊บ) ใครได้ฟังเทศน์ ได้จุดผางประทีปบูชา ก็จะได้ อานิสงส์ผลบุญ ทำให้ชีวิตอยู่ร่มเย็นเป็นสุข จิตใจแจ่มใสมีอายุยืนยาว นอกจาก การฟังเทศน์แล้วมีการฟ้อนผางประทีป ประกอบการตักลงสะบัดชัย เป็นต้น

ที่มา: ชาตกแม่กาเผือก (ตำนานพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์)

อธิบายศัพท์

สมัย (สะ-ไหม)	เวลา คราว
พุทธกาล (พุต-ทะ-กาล)	สมัยเมื่อพระพุทธเจ้ายังมีพระชนม์อยู่
กุศล (กุ สน)	สิ่งที่ดีที่ชอบ บุญ
กรรม (กำ ,กำ-มะ)	ผู้ถูกกระทำ
บำเพ็ญ (บำเพ็ญ)	ทำให้เต็มบริบูรณ์ , เพิ่มพูน , ประพฤติ, ปฏิบัติ
พรหมโลก (พรหม-มะ-โลก)	โลกของพระพรหม , ภูมิเป็นที่สถิตของพระพรหม
อดีตชาติ (อะ-ตีด-ตะ-ชาติ)	ชาติก่อน , ภพก่อน
ผางน้ำมัน (ผาง-น้ำ-มัน)	ภาชนะดินเผาขนาดเล็ก ลักษณะคล้ายจาน ใส่น้ำมันสำหรับจุดให้แสงสว่าง
ประทีป (ประ-ทีป)	ไฟที่มีเปลวสว่าง , ตะเกียง , โคม
บารมี (บา-ระ-มี)	คุณความดีที่ควรบำเพ็ญ
เทศกาล (เทต-สะ-กาน)	คราวสมัยที่กำหนดไว้เป็นประเพณีเพื่อทำบุญและ การรื่นเริงในท้องถิ่น
เทศน์ (เทต)	การแสดงธรรมสั่งสอนในทางศาสนา
คัมภีร์ (คำ-พี)	หนังสือหรือตำราที่สำคัญทางศาสนาหรือโหราศาสตร์
อานิสงส์(อา-นิ-สง)	ผลแห่งกุศลกรรม , ผลบุญ
ยี่เป็ง (ยี่-เป็ง/ภาษาถิ่นเหนือ)	วันเพ็ญเดือนสิบสอง

คำชี้แจง จงนำคำที่กำหนดให้แต่งประโยคให้ได้ใจความที่สมบูรณ์

๑. ฟ้อน

.....

๒. เดือนยี่เป็ง

.....

๓. ผางผะตัก

.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนคำอ่านจากคำที่กำหนดให้อย่างถูกต้อง

๑. เทศน์

๒. สมเด็จ

๓. ประทีป

๔. อานิสงส์

๕. ผลบุญ

๖. คัมภีร์

๗. กุศล

๘. อุทิศ

๙. สมัย

๑๐. กุศลกรรม

๑๑. ฝ้าย

๑๒. บำเพ็ญ

๑๓. พายุ

๑๔. กระจัดกระจาย

๑๕. ทำว

ภาคผนวก

กลุ่มเยาวชนบ้านห้วยผักกูด อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

กลุ่มเยาวชนบ้านห้วยผักกูด เกิดจากการรวมตัวกันของเยาวชนในชุมชนและเยาวชนที่ออกไปเรียนหนังสือนอกชุมชน เพื่อทำกิจกรรมต่างๆในการพัฒนาด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านปัญญา และนำพาชุมชนให้เกิดความเจริญโดยมีกลุ่มเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ในการจัดกิจกรรมของชุมชนส่วนใหญ่กลุ่มเยาวชนจะเป็นผู้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยตลอด เช่น งานทำบุญสงกรานต์ปีใหม่เมือง งานบุญสลากภัตต์ งานกีฬาสามัคคี เป็นต้น ในปัจจุบันกลุ่มเยาวชนบ้านห้วยผักกูดเห็นว่า สภาพปัญหาของหมู่บ้านเริ่มมีมากขึ้น เช่น ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ของหมู่บ้านเริ่มมีความเสื่อมโทรมลงจึงได้มีการประชุมเพื่อร่วมกันวางแผนว่าควรทำอะไรในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ โดยมองถึงพิธีกรรมเดบอทุ ซึ่งเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดของชนเผ่าปกากะญอ ที่เริ่มเลือนหายไปของชุมชน อันส่งผลเชื่อมโยงไปสู่ปัญหาต่างๆ เช่น ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น จึงวางแผนเพื่อเขียนโครงการสนับสนุนขอทุนจากแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ เพื่อที่จะได้นำเอากฎมีปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนมาปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนให้เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม

บริบทของหมู่บ้านห้วยผักกูด อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

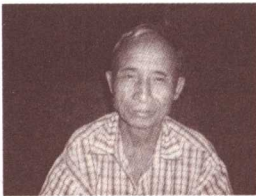
ความเป็นมาของชุมชนบ้านห้วยผักกูด จากการสอบถามประชาชนชาวบ้านและผู้สูงอายุ บ้านห้วยผักกูดก่อตั้งมานานไม่ต่ำกว่า ๑๕๐ ปี ที่มีชื่อว่าบ้านห้วยผักกูดนั้น ได้เรียกตามสภาพที่อยู่อาศัย เพราะบริเวณที่ตั้งของบ้านห้วยผักกูดจะมีแม่น้ำไหลผ่านและมีผักกูดเยอะจึงนำมาตั้งเป็นชื่อของหมู่บ้านตามสภาพ

ชาวบ้านห้วยผักกูดส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก คือ ปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด กล้วย หน่อแดงและเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น การทำอาชีพต่างๆ เป็นไปตามฤดูกาล ในช่วงฤดูฝนก็จะปลูกข้าวซึ่งจะมี ๒ แบบ คือการปลูกข้าวไร่หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไร่หมุนเวียนและนาซึ่งเป็นภูมิปัญญาของปกากะญอในการปลูกข้าวบนพื้นที่สูงมีลักษณะคือ ก่อนที่จะปลูกข้าวมีการเลือกพื้นที่ในการเพาะปลูกเมื่อใช้พื้นที่นั้นปลูกข้าวในปี ปีหน้าก็จะย้ายพื้นที่ในการปลูกข้าวไร่ใหม่ เพื่อเป็นการพักฟื้นหน้าดิน โดยปลูกเวียนเป็นวงรอบพื้นที่ละประมาณ ๑-๒ ปี ประมาณ ๖-๗ ปีก็จะหมุนเวียนกลับมาปลูกยังพื้นที่ในรอบปีที่ ๑ ใหม่

จากการลงพื้นที่ที่ศึกษาวิจัยพบว่า ในปัจจุบันพื้นที่ในการปลูกข้าวไร่ได้ถูกลดจำนวนลงเพราะมีการนำพืชเศรษฐกิจเข้ามาปลูกแทนที่ จากการปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกชุมชนจึงได้รับเอาวัฒนธรรมเข้ามา และด้วยสาเหตุของการเพิ่มขึ้นของประชากรก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านต้องการพื้นที่เพิ่มเพื่อทำการเกษตร การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชนปกากะญอบ้านห้วยผักกูดนั้น หากสมาชิกในชุมชนยังขาดการตระหนักถึงภูมิปัญญาปกากะญอในการปลูกข้าวแบบไร่หมุนเวียน อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมรวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่จะค่อยเสื่อมสลายไป

การปลูกข้าวอีกแบบคือการปลูกแบบนาข้าว โดยมีการเริ่มทำนามาประมาณ ๘๐ ปี โดยเลือกพื้นที่ที่ใกล้แหล่งน้ำ แล้วทำเป็นฝายกั้นน้ำมีช่องทางปิดเปิดและมีการทำพื้นที่ให้ลดหลั่นเหมือนขั้นบันได ในการปลูกพืชผลและการเก็บเกี่ยวทางการเกษตรยังมีการลงแขกเอามือเอแรงช่วยเหลือกันในระบบการผลิตอยู่ ส่วนพืชเศรษฐกิจจะปลูกข้าวโพดเป็นหลักเพราะว่าปลูกง่ายและให้รายได้ดี เมื่อถึงช่วงฤดูร้อนก็จะปลูกกะหล่ำและหอมแดง และรับจ้างเป็นอาชีพรอง รายได้ที่ชาวบ้านได้ส่วนมากเป็นรายได้เป็นปี ต้องรอขายพืชผลทางการเกษตรโดยส่วนมากจะอยู่ในช่วงเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ รายได้อีกอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านได้รับคือจากการนำช่างไปรับจ้างในปางช้างต่างๆในจังหวัดเชียงใหม่ หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรเรียบร้อยแล้ว เวลาว่างชาวบ้านโดยเฉพาะผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน เยาชนก็จะไปรับจ้างนำค่าแรงมาจุนเจือครอบครัว และทอเสื้อผ้ากระเป่าเพื่อเอาไว้ใช้และใส่ในงานประเพณีหรือตามเทศกาลของชาวบ้าน

ผู้รู้(ปราชญ์ชาวบ้าน)

พระตัจจอนะ นันทวิเชียรฤทธิ์

เป็นผู้รู้เรื่อง สมุนไพร, พิธีกรรม, การเรียกขวัญ, ประเพณีวัฒนธรรม, การจักสาน, การอ้อฮา

พระติเหยคา ชื่นสุขเลิศโกมล

เป็นผู้รู้เรื่อง สมุนไพร, พิธีกรรม, การเรียกขวัญ, ประเพณีวัฒนธรรม, การจักสาน, การอ้อฮา

พระต๋อื้นเรื้อน ชุติมาจิราภรณ์

เป็นผู้รู้เรื่อง พิธีกรรม การเลี้ยงผี, การเรียกขวัญ, การจักสาน

พระติสสมยค ธรรมชาติมณี

เป็นผู้รู้เรื่อง พิธีกรรม การเลี้ยงผี, การจักสาน, ประเพณีชุมชน

พระติมานิต เจริญบรรพต

เป็นผู้รู้เรื่อง พิธีกรรม การเลี้ยงผี, ด้านป่าไม้, ประเพณีวัฒนธรรม, สมุนไพร

ประวัติวัดจันทร์

ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

วัดจันทร์เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดในเขตอำเภอกัลยาณิวัฒนาหรือขุนแจ่ม มี ๓ ตำบลหลักคือตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแม่แดด และตำบลแจ่มหลวง ไม่สามารถที่จะทราบแน่ชัดว่าตั้งขึ้นเมื่อใด แต่สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นมานานกว่า ๓๐๐ ปีที่ผ่านมา สาเหตุที่ชื่อว่า “วัดจันทร์” มีผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านเล่าว่า บ้านวัดจันทร์ เดิมที่ไม่มีชื่อเรียกเช่นนั้น แต่ที่มีชื่อเช่นนี้เพราะว่ามีคนชื่อ “จันทร์” เป็นชาวล้านนา ที่ถูกขับไล่ออกจากครอบครัว เพราะทำผิดจารีตประเพณีของตระกูล เดินทางมาเป็นแรมเดือน มาถึงบริเวณบ้านวัดจันทร์เห็นว่าสถานที่แห่งนี้มีทำเลที่เหมาะสมแก่การสร้างหมู่บ้านเป็นอย่างมาก เพราะมีสถานที่กว้างขวางมีสายน้ำแม่แจ่มไหลผ่านทางทิศตะวันออก จึงตัดสินใจที่จะปักหลักอาศัยอยู่ตรงนี้ แต่ในที่สุดหลังจากมาพักในบริเวณวัดจันทร์ได้ไม่นาน ทางบ้านเมืองล้านนาเกิดอาเพศอย่างร้ายแรง ข้าวยากหมากแพง ไม่มีผู้ใดแก้ไขเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยนายจันทร์เท่านั้นที่จะทำให้เหตุการณ์สงบลงได้ ทางมารดาต้องให้ทาสบริวารมาตามนายจันทร์ให้กลับเมืองล้านนาอย่างรีบด่วน เมื่อทาสบริวารของมารดามาถึงเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเมืองล้านนาจนหมด

สิ้น แต่ถูกนายจันทรปฏิเสธอย่างสิ้นเชิง แต่ในที่สุดทนคำขอร้องไม่ได้ จึงต้องกลับตามคำสั่งมารดา โดยมีข้อแม้ว่า ต้องให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้ระหว่างสองข้างทางก่อน เพื่อมิให้ตัวเองถูกแดดถูกฝน นอกจากนั้นจะกลับบนหลังคน ทางมารดาต้องให้ทาสบริวาร ทำตามที่ลูกขอทุกประการ โดยให้มีการปลูกต้นไม้ระหว่างสองข้างทาง และให้คนนอนเรียงกันให้นายจันทรเดินข้ามจนสิ้นศรระยะทาง สุดท้ายนายจันทรก็เดินทางกลับเมืองล้านนา เพื่อแก้ไขปัญหาบ้านเมือง ด้วยเหตุนี้บริเวณนี้จึงเรียกหมู่บ้านแห่งนี้ว่า “บ้านจันทร” ตั้งนับบัดนั้นเป็นต้นมา

จากนั้นมีชนเผ่าลัวะ ที่มาบุกเบิกสร้างหมู่บ้านอย่างไม่เป็นทางการ มีการปักที่อยู่ในท้องที่ต่างๆ พร้อมทั้งแบ่งกันเป็นกลุ่มในการสร้างวัดในที่ต่างๆเป็นจำนวนมาก จากนั้นมีการโยกย้ายที่ จึงทำให้วัดและพระเจดีย์หลายที่ขาดการดูแลรักษา ทำให้ต้องกลายเป็นวัดร้างไป เหลือแต่เจดีย์ที่ตั้งอยู่ในบริเวณวัดบ้านจันทรที่สร้างขึ้นมาของชาวลัวะอีกกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ที่มีคนมาบูรณะปฏิสังขรณ์ เพื่อเป็นที่สักการะบูชาจนถึงปัจจุบัน

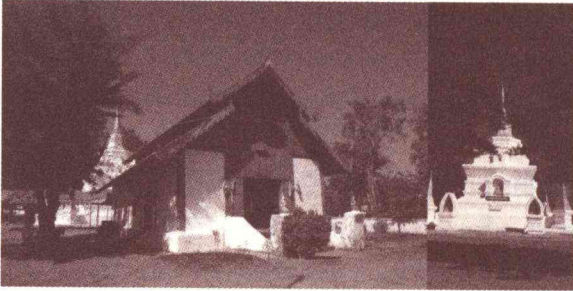
ในขณะที่เดียวกันบ้านจันทรมีชื่อเป็นภาษาท้องถิ่นชาวปกากะญอว่า “โซ่ค่อท” ซึ่งคำว่า โซ่ แปลว่า พระเจดีย์ (พระธาตุ) โซ่ค่อท จึงมีความหมายว่า บ้านดินธาตุ โดยอาศัยพระเจดีย์ที่สร้างในวัดจันทรเป็นเจดีย์องค์ที่สร้างขึ้นเป็นองค์แรก จากนั้นก็สร้างพระเจดีย์ลูกเพิ่มอีก ๒ องค์ องค์แรกตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน มีชื่อท้องถิ่นว่า “โซ่กล้อมอ” ลูกองค์ที่ ๒ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีชื่อว่า “พระธาตุจอมแจ้ง” ทั้ง ๓ องค์นั้นสร้างขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน

ในสมัยก่อนบริเวณวัดจันทรเป็นป่าทึบ ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ เต็มไปด้วยแมงไม้มานาน ชนิด โดยเฉพาะรอบๆ บริเวณหมู่บ้านเต็มไปด้วยไม้สนจำนวนมากเป็นพันๆ ไร่ แต่บริเวณบ้านจันทร มีสถานที่สร้างพระสถูปเจดีย์เก่าที่ปรักหักพัง ตลอดถึงฐานของโบสถ์และวิหารอยู่หลายแห่ง ที่มีชนเผ่าลัวะที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้มาสร้างทิ้งไว้ในเขตตำบลบ้านจันทรมีหลายแห่ง จากนั้นชนเผ่าลัวะก็อพยพโยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานอื่น ทำให้วัดจันทรเป็นหมู่บ้านร้างในที่สุด เหตุที่ชื่อว่าวัดจันทร ก็มาจากพื้นที่นี้มีนายจันทรและการสร้างวัดมากมายในพื้นที่นี้ จึงมีชื่อว่า “วัดจันทร”

ปัจจุบันวัดจันทรเป็นที่ตั้งของศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงของโครงการพระธรรมจาริก วัดศรีโสดา จ.เชียงใหม่ มีหน้าที่ดูแลพระธรรมจาริกและอาศรมต่างๆ ในเขตอำเภอภักดีวนิวัฒนา (แม่แจ่มตอนบน) รวมทั้งสิ้น ๒๗ อาศรมฯ

สภาพโดยทั่วไปของชุมชนตำบลบ้านจันทร (มุเจะคี) เป็นหมู่บ้านของชาติพันธุ์ชาวกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) มีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม การแต่งกาย ภาษาพูด และภาษาเขียนเป็นของตนเอง มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รักความสงบ ความสัมพันธ์ใน

เครื่องญาติที่ยอดเยี่ยม สภาพโดยทั่วไปของชุมชนตำบลบ้านจันทร์ตั้งอยู่ในขุนน้ำแม่แจ่ม บริเวณหมู่บ้านเต็มไปด้วยต้นสนจำนวนมากเป็นหลายพันไร่ สภาพอากาศในฤดูหนาว อุดมภูมิ ดิตลพบทุกปี มีเมฆหมอกกระจายในท้องที่ต่างๆ อย่างสวยงาม

ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ของกะเหรี่ยง (ปกากะญอ)

กะเหรี่ยงเรียกว่า “หนีซ้อไซ” ประเพณีขึ้นปีใหม่คือการเปิดหน้างานใหม่ หากไม่มีประเพณีนี้ถือว่ายังลงมือทำอะไรไม่ได้ หากทำไปก่อนถือว่าไม่ดี ไม่เคารพสถานที่ ข้าวที่ปลูกจะไม่ได้ผล ประเพณีขึ้นปีใหม่จะมีราวต้นเดือนกุมภาพันธ์แต่ละปีจะไม่ตรงกัน คลาดเคลื่อนเล็กน้อยเพราะถือเวลาจากดวงเดือน ก่อนจะถึงวันขึ้นปีใหม่ ๒ วัน แม่บ้านทุกบ้านจะต้มเหล้าไว้ทำพิธีผูกข้อมือ พ่อบ้านจะไปหาใบไม้ห่อข้าวเหนียวและปล้องไม้ไผ่เพื่อทำข้าวหลามนอกจากนี้จะมีข้าวปุก ซึ่งเป็นขนมประจำเผ่า (นำข้าวเหนียวมาตำพร้อมกับงา) ตอนเช้าของวันใหม่แต่ละครอบครัวจะทำพิธีผูกข้อมือซึ่งจะทำกันเองภายในครอบครัว ตอนสาย ๆ หลังจากทำพิธีผูกมือของแต่ละครอบครัวเสร็จแล้วทุกคนจะร่วมกันรดน้ำดำหัว “ฮือไซ” ผู้นำหมู่บ้านและบรรดาผู้อาวุโสในหมู่บ้านจากนั้นจะไปรวมกันที่บ้านผู้นำหมู่บ้านเพื่อไปร่วมพิธี “แควะซี” หรือต้มหัวเหล้า เพราะท่านจะต้องทำพิธีนี้ก่อนลูกหลานทั้งหลายเมื่อถึงเวลาผู้นำหมู่บ้านจะรินเหล้าลงไปทีโคนต้นเสานิดหนึ่ง พร้อมอธิษฐานว่า “ขอจา..... เจ้าแห่งตะวันตก เจ้าแห่งตะวันออก เจ้าแห่งทิศเหนือ เจ้าแห่งทิศใต้ เจ้าแห่งทิศทั้งเจ็ด แผ่นดินเจ็ดแถวดูแลปกป้องให้ทั่ว ดูแลกลางวันจนถึงกลางคืน ดูแลกลางคืนจนถึงกลางวัน กลางคืนอย่าเผลอหลับ กลางวันอย่าเผลอสัปหงก หูข้าตึงไม่ได้ยิน ข้าตาบอดมองไม่เห็น จมมือเรา โปรดดูแลลูกหลานให้ทุกผู้ทุกคนเทอญ”

การแต่งกาย

เพราะการถือสาเรื่องขู้สาว การไปไหนมาไหนเป็นข้อห้าม และการถูกเนื้อต้องตัวกันถือเป็นความผิด จึงมีการแต่งกายของผู้หญิงกะเหรี่ยง แยกแยะชัดเจน คือ สาวโสด สวมชุดกระสอบสีขาวยาวถึงข้อเท้าทอเองด้วยมือโดยเครื่องทอแบบง่าย ๆ ส่วนหญิงที่แต่งงานแล้ว สวมเสื้อครึ่งตัวถึงแค่เอว ส่วนชายโสดกับที่มีภรรยาแล้วจะแต่งชุดเหมือนกัน การกินอยู่วิถีชีวิต

อาชีพหลักของชาวกะเหรี่ยงคือการปลูกข้าว เพื่อบริโภคในครัวเรือนการปลูกข้าวในนาดำ การปลูกแบบขั้นบันไดและในไร่แบบไร่หมุนเวียน มีการปลูกพืชผักสวนครัวเสริม การหาของป่า สัตว์ป่า การเลี้ยงสัตว์ การรับจ้างทั่วไปทั้งในหมู่บ้าน และต่างจังหวัดในเมืองใหญ่ พิธีเลี้ยงผีน้ำหรือผีเจ้าที่ ในยามที่ชาวบ้านมีการเจ็บป่วยที่มีการสันนิษฐานว่ามีการผัดผีอะไร เช่น ผีน้ำ ผีป่า ผีเจ้าที่ จะทำพิธีเลี้ยงผีน้ำ หรือผีเจ้าที่ โดยจะมีการนำเหล้า ๑ ขวด ไก่คู่ เป็นเครื่องเซ่น ในการทำพิธี ค่าใช้จ่ายประมาณ ๒๐๐ บาท ต่อหนึ่งครั้ง

ที่มา: มูลนิธิกระจกเงา โครงการพิพิธภัณฑสถานชาเขื่อนออนไลน์ <http://www.hilltribe.org>

ประวัติวัดเจดีย์แม่ครัว

เมื่อในอดีตนั้น ที่ตั้งวัดและหมู่บ้านเจดีย์แม่ครัวเป็นป่าลึกไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ มีประชาชนอาศัยอยู่บริเวณแม่น้ำปิงห่างจากวัดเจดีย์แม่ครัวไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๓ กิโลเมตร ต่อมาได้มีผู้คนเข้ามาบุกเบิกป่าเป็นที่อยู่อาศัยและทำกิน และได้พบซากสิ่งของต่างๆที่เป็นธรณีสงฆ์ในปัจจุบัน ห่างจากวัดเจดีย์แม่ครัวปัจจุบันไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๕๐๐ เมตร ที่แสดงให้เห็นว่าเคยเป็นวัดมาก่อน เช่นฐานวิหาร และเจดีย์เป็นต้น

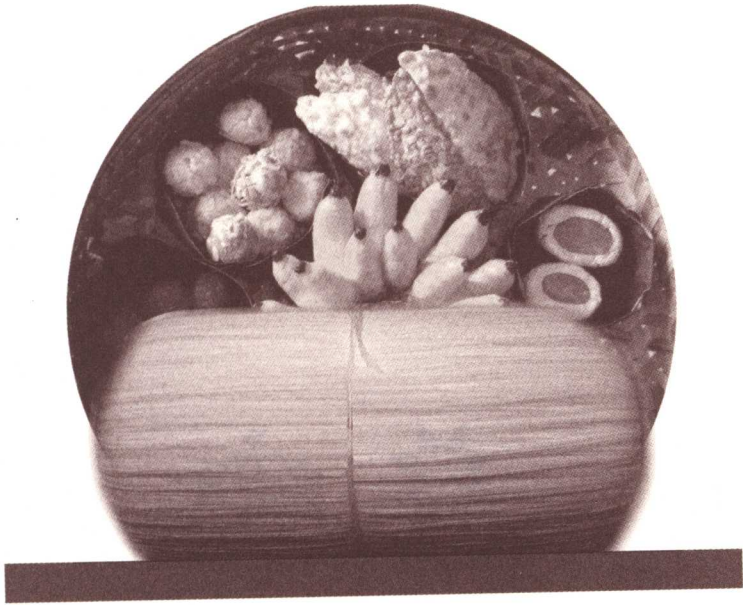
บ่อน้ำ แรก ๆ ชาวบ้านก็ไม่กล้าเข้าไปยุ่งเนื่องจากกลัวความอาถรรพต่าง ๆ ต่อมาที่ฐานองค์พระเจดีย์ถูกขุดได้พบพระพุทธรูปและพระเครื่องต่างๆจำนวนมาก (ได้หายไประหว่างปฏิสังขรณ์) ประชาชนจึงได้ให้ความสนใจและช่วยกันบูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระเจดีย์และได้สร้างกุฏิและศาลาบำเพ็ญบุญ โดยได้นิมนต์พระมาจำพรรษาเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๗ ในระหว่างนั้นหมู่บ้านและวัดแห่งนี้มีชื่อเรียกกันว่า "ติงงาม" เรียกตามชื่อของต้นไม้ต้นหนึ่ง ซึ่งมีลำต้นและกิ่งก้านสาขาตลอดถึงใบขึ้นอย่างเป็นระเบียบ มีลำต้นสูงใหญ่กว่าต้นไม้โดยรอบ จะมองเห็นแต่ไกล ลักษณะคล้ายผู้หญิงนุ่งห่มผ้าสไบหันหน้าไปทางทิศเหนือ หลังจากได้บูรณะปฏิสังขรณ์องค์พระเจดีย์และสร้างกุฏิสงฆ์เป็นที่เรียบร้อยและมีพระมาอยู่ประจำ ต้นติงต้นนั้นก็ตายไป รอบบริเวณวัดห่างออกไปได้พบก้อนอิฐดินเผาขนาดใหญ่ก่อเป็นรูปคล้ายโกฏิอิฐเรียกกันว่า "กู๋เบ๊ย" เนื่องจากมีหอยชนิดหนึ่ง ที่คนโบราณใช้แทนเงิน และมีการพบวัตถุโบราณต่าง ๆ ตลอดถึงสถานที่หลายแห่ง ที่บงบอกว่าเคยเป็นวัดมาก่อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเคยเป็นที่อยู่ของชุมชนขนาดใหญ่มาก่อน ต่อมาจึง

ได้มีการสืบหาประวัติความเป็นมาของสถานที่ แต่ไม่มีหลักฐานแน่ชัดเกี่ยวกับบริเวณนี้ แต่มีตอนหนึ่งของการขุดคลองส่งน้ำในการพัฒนาบ้านเมืองสมัยสร้างเมืองเชียงใหม่ กล่าวถึงการเกณฑ์ราษฎรที่ไม่มีเงินเสียภาษี ให้มาช่วยกันขุดคลองส่งน้ำแยกมาลำห้วยแม่แฝก ผ่านมาทางทิศตะวันออกบริเวณองค์พระเจดีย์ประมาณ ๑๐๐ เมตร ว่าเคยเป็นสถานที่พักของแม่ครัวที่มาช่วยกันทำอาหารเลี้ยงผู้คนที่ถูกเกณฑ์มาขุดคลองในสมัยนั้น จึงได้เรียกชื่อหมู่บ้านและวัดว่า "เจดีย์แม่ครัว" จนถึงปัจจุบัน (ตามประวัติเรียกว่าเหมืองขี้หน้ ก่อนนั้นก็มีย่ร่องรอยอยู่บ้าง ภายหลังเรียกเหมืองปุ่ห่า เนื่องจากปุ่ห่าได้ขุดลอกใช้ประโยชน์ในช่วงต้น ๆ ที่มีผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่ และเมื่อมีน้ำหลากก็จะไหลหลากมาในแนวทางนั้น แต่ปัจจุบันเริ่มจะไม่มีร่องรอยเนื่องจากการถมที่สร้างบ้านเรือน)

ต่อมาเมื่อ พ.ศ.๒๔๘๐ ทางสหกรณ์การเกษตรได้เข้าจัดสรรที่ดินบริเวณนั้นเป็น "สหกรณ์นิคม" ปี พ.ศ.๒๔๙๑ ชาวบ้านเห็นว่าที่ตั้งของวัดเดิมนั้น การเดินทางไปทำบุญลำบาก อีกทั้งมีความเชื่อเรื่องอาถรรพ์ จึงได้ตกลงกันย้ายวัดเดิมมาสร้างวัดใหม่ในที่ดินของสหกรณ์นิคมสันทราย ซึ่งอยู่ติดกับเขตทางหลวง ย้ายมาทางทิศตะวันตก ๕๐๐ เมตร ข้ามคลองชลประทานแม่แฝก โดยรื้อสิ่งก่อสร้างมาสร้างวัดใหม่ และ คงค้างแต่องค์พระเจดีย์ไว้ซึ่งเป็นที่ธรณีสงฆ์ในปัจจุบัน

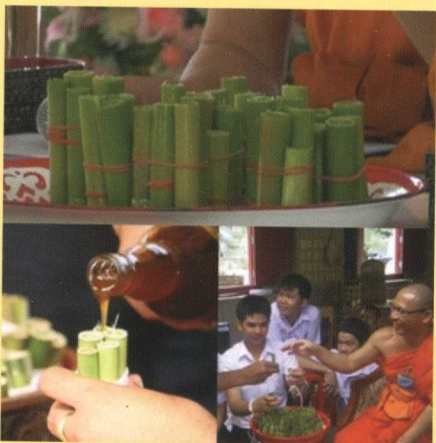
กิจกรรมของวัด

นอกจากบทบาทหน้าที่ประจำของวัดโดยทั่วไป วัดเจดีย์แม่ครัวได้ดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องมือในการรวมคน เพื่อสร้างการเรียนรู้ และพัฒนาคุณภาพชีวิต จิต วิญญาณ การเป็นอยู่แก่คนทุกเพศทุกวัย ทุกระดับในชุมชน เช่น การดูแลรักษาสุขภาพทางเลือก การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมอาชีพรายได้ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน การป้องกันแก้ไขปัญหาเอดส์ การสร้างและดำเนินการวิทยุชุมชน การจัดตั้งและพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนทั้งระดับกลุ่ม ระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล มีกลุ่มคนที่ได้จัดตั้งและสร้างพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง เช่น อปพร. ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์/เด็ก/ครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ชมรมผู้พิการ กลุ่มเด็ก/เยาวชน กลุ่มอาสาสมัครพัฒนาชุมชนบนฐานพุทธธรรมที่มีความหลากหลายทั้งเพศวัย กลุ่มคนกลุ่มงาน หลักการที่เป็นเครื่องมือสอดแทรกในกิจกรรม/โครงการพัฒนาคน ใช้ทั้งหลักศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อ ภูมิปัญญา วิชาการ ประสบการณ์ ผสมผสาน และปรับประยุกต์ใช้ตามสถานการณ์ เช่น หลักในการดูแลรักษาสุขภาพครบทุกมิติของชีวิต ๗ อ.พอเพียง หลักพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยการฝึกหัดรักษาอุโบสถศีลกินอยู่อย่างพอเพียง เป็นต้น

สายสิญจน์ไว้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ

โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา
 ๓๕ ถ.รัตนโกสินทร์ ต.วัดเกต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๐๐๐
 โทรศัพท์ ๐๕๓ ๒๔๔๒๓๑ โทรสาร ๐๕๓ ๓๐๖๖๑๒
www.lannawisdoms.com , E-mail: sslanna@hotmail.com
 Facebook: โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา